БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1963 ч. НОЯБРЬ 26 вторник № 279 (5683).

Өртээ 2 көп.

Дуржулга станциязы рапорттаан

Тыванын көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының коллективи мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының чыл планнарын ноябрь 20-де: сүттү 100,1 хуу, эттии 100,2 хуу, дүктү 100,3 хуу күүсеткенин СЭКП Тыва обкомунга болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге рапорттавышаан, чыл төнчүзүнге чедир 400 центнер сүттү немей садарын хүлээнген.

Республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга садары-биле дуржулга станциязы 600 тонна эң шилиндек үрезиннерни база тараа культураларының бирги репродукциязының 122 тонна үрезиннерни белеткээн. Амгы үеде малчыннар, механизаторлар болгаш тускай эртемниглер малдың чылыг, тодуг кыштагладыышкынын чорудар база көдээ ажыл-агый техниказының септелгезинин, тарылгага үрезиннерни белеткээр талазы-биле бүгү хемчеглерни ап турар.

СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели дуржулга станциязының ажыл-ишчилериниң бо кайгамчыктыг чедишкиннерин үлүг сеткил ханыышкын-биле хүлээп алгаш, ол коллективке изиг байырны чедиргеи. Часкы тарылгага белеткелди болгаш мал кыштагладыышкынын организастыг чорудуп, фермалар ажылдакчыларының зооветеринариялыг өөредилгезин болгаш механизаторларның белеткелин калбаа-биле организастап тургаш, эртемниг болгаш мурнакчы дуржулганың чедишкиннерин бодунуң дуржулга ажыл-агыйынга база республиканың даянылга-көргүзүлүг ажыл-агыйларынга шиңгээдип ажыглап тургаш, станцияның коллективи 1964 чылда бүгү көдээ ажыл-агый продуктуларының бедик дүжүттерин чедип алырынга, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедиринге чаа-чаа чедишкиннерни чедип алыр дээрзинге СЭКП обкому болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели быжыг бүзүрелин илереткен.

Техника септелгезиниң темпизин дүргедедир

Техника — ол дээрге көдээ ажыл-агыйның көдүрлүүшкүнүнде шиитпирлиг күш. Чер ажылының дүжүттүү болза часкы тарылганы чогуур үезинде чорударындан дыка хамааржыр болгай. Ынчаарга часкы хөвү ажылдарының чедип келир хүннери ырак эвес. Аңаа техниканы белен байдалдыг тургузар дээш ажылдар ам бистин республикада чоруп турар.

Ноябрьның 20-де байдал-биле алырга, тракторлар септелгези дыка оожум чоруп турар. Бо чылдың дөрткү кварталында колхозтар болгаш совхозтар септезе чогуур 561 тракторларның үгле 22,1 хуузун азы 124-ле тракторну септээн болгаш септелгенин темпизин эрткен чылдың бо-ла үезинде турганындан кудулай берген болган.

Келир чылдын бедик дүжүдүнүн дугайын ам бодаар, часкы тарылгага белеткелдерни ам чорудар херек. Септелгелер чорударынга таарымчалыг кышкы хүннерни халас эрттирип болбас. Белеткелдин чогуур хүннерин эрттириптерге, ажыл дакпыжай бээр, харын-даа улуг бергедээшкиннерге таваржыр деп чүвени чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары бо чылдың часкы хөвү ажылдарының үезинде көрген болгай.

Ол хирезинде-ле бо чылдың дөрткү кварталында Барыын-Хемчик районнуң колхозтары септезе чогуур 16 тракторларның чангызын безин септеваанны кайгамчык!?

Совхозтарны ап көрээлинер. «Тээли», «Барлык», «Сүт-Хөл, «Тес-Хем» совхозтар бо кварталда септээр деп планнаан 13 — 13, «Элегес» — 25, «Сукпак» — 10 тракторларның септелгезинче ам-даа эгелеп кирбээн. Хамаарышкан парткомнар, райкүүскомнар болгаш колхоз-совхозтарның дүдүрүлге эргелелдери мындыг байдалга канчаш эптежип турарларыа?

Тес-Хемниң колхоз-совхоз бүдүрүлге эргелели чер ажылының хөгжүлдезинче угланыышкынны күштелдирер деп сорулганы салып турар. Ол хирезинде-ле эргелелдиң ажыл-агыйлары кварталда график ёзугаар септээр 51 тракторларның үгле 2-зин септеп алган. «Сельхозтехниканың районда каттыжыышкыны (эргелекчиин эш Дмитриев, техниктиг хайгаарал инспектору эш Күжүгет) машина-трактор ажыглалын болгаш кадагалалын четпес контрольдап турар.

Тракторлар септелгезинин квартал онаалдазын Чөөн-Хемчик эргелелдин ажыл-агыйлары үгле 20,5 хуу, Таңды эргелелди — 26,4 хуу күүсеткен. Септелгенин графигин чүс хуу күүсеткен чангыс-даа ажыл-агый республикада чок. Үгле «Шекпээр» совхоз 10 тракторларның 90 хуузун септеп, дээре болган.

Улуг-Хем районда көдээ ажыл-агый техниказының септелгези дыка багай чоруп турар. Ноябрьның ортан үезинге чедир колхозтарның үгле 3 тракторлары белен байдалдың шугумунга үнген. Колхозчуларның септелге талазы-биле кол идегели «Сельхозтехника» салбырында болуп турар. Ынчаарга ында септелге чаа-ла эгелээн. Хөрзүн сайзырадып кылыр дерилгелер, сеялкалар, культиваторлар септеп белеткээри «Сельхозтехника» салбырында-даа, районнуң колхозтарында-даа эгелевээн.

Кварталдың ам үгле бир айы арткан. Дараазында кварталдың графиги база келир. Ажылды ыңчаар нүүрүдүр чорукту болдурбас болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгелерин үлегерлиг, шынарлыг чорудар дээш септекчилер, мастерскаялар аразында социалистиг чарышты калбартыр херек.

Техниканың белен байдалдыг болуру ооң кышка ажаалда-кадагалалындан улуу-биле хамааржыр. Бо талазы-биле ажылда улуг четпестер барын «Сельхозтехниканын» республика каттыжыышкынынын чоруткан хынаалдазы илереткен. Каа-Хем районнуң «Совет Тыва», Тес-Хем районнуң «Чодураа», Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозтарында болгаш «Улуг-Хая» совхозунда техниканы кам чокка көөр, ооң ажаалда-кадагалалын экижитпейп турар чоруктуң фактылары хөйү-биле илерээн.

Чыл иштинде техниканы эдилээр хонуктары эвээш-ле болгай. Ынчангаш ол техника эдилел үезинде эвес, а колдуунда-ла оны багай ажаап-кадагалап турганының үезинде чыскаалдан үнүп турар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга көдээ ажыл-агый техниказының септелгелерин чорудары-биле кады, ооң ажаалда-кадагалалын шын организастаарынче сагыш салыры специалистернин, механизаторларның чугула сорулгазы. Ам колхозтарның болгаш совхозтарның, бүдүрүлге эргелелдеринин, «Сельхозтехника» салбырларының болгаш каттыжыышкынының специалистериниң, күрүнеиниң техниктиг хайгаарал талазы-биле инспекторларының, партиякүрүне контролюнуң автвииниң сорулгазы болза техниканың септелгезинин болгаш ажаалда-кадагалалының байдалын, септелгениң шынарын ажыл-агый бүрүзүнге кичээнгейлиг хынаары, четпестерни чогуур үезинде чайладыры болуп турар.

Техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарының организастыг аргаларын боттандырары дээш харысалганы совхозтарның директорлары болгаш колхозтарның даргалары база «Сельхозтехниканың» ажылдакчылары бир домей хүлээр ужурлуг. Ылаңгыя «Сельхозтехниканың» ажылдакчылары оларның нептередип турары техниканы колхозтар болгаш совхозтар аргалыг-ла болза эң дээре ажыглаан, ынчангаш эки түннелдерни чедип алган турзун дээш улуг күжениишкиннерни салып ажылдаар хүлээлгелиг.

Хмельницк бүдүрүлге эргелелиниң тараажыларының болгаш механизаторларының кыйгырын ёзугаар чоокку ийи чыл иштинде хожудангай ажыл-агыйларны көдүрер дээш демисел чүртта чоруп турар. Ону чедишкинниг шиитпирлээринге, дүжүттү бедидеринге, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедиринге эки белеткеттинген техника шиитпирлиг рольду ойнаар.

Ак-Довурактың онза чугула тудуундан

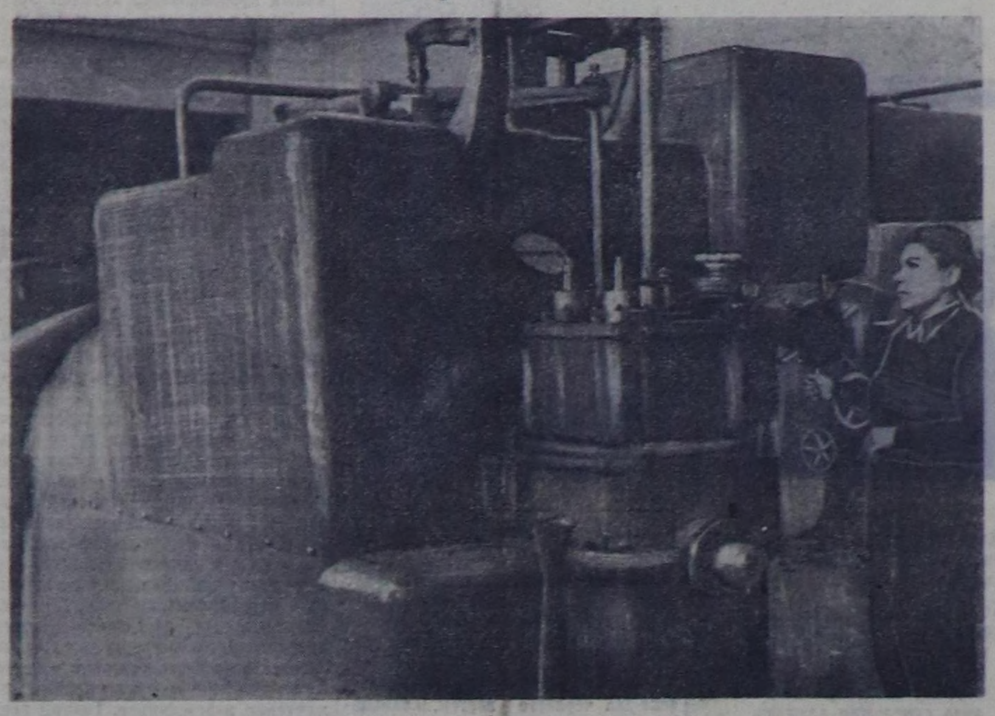

Ак-Довуракта Бүгү-эвилел ужур-дузалыг онза чугула тудугга иүш бээр бир кол чүве—электроэнергия дээрзи билдингир. Ону барымдаалааш, даг-дүгү арыглаар фабриканың тудуун эгелээри-биле чергелештир 5 муң киловатт күүлүг, одалгага ажылдаар электри станциязының тудуун база эгелээн турган. Ол станцияның кол бажыңы— беш каът болу берген, ырактан-на аянныг көстүп турар. Чоокта чаа ооң бирги турбиназын ажыглалга кииргени билдингир болгай. Амгы үеде ол станция Ак-Довурак суурга болгаш Барыын-Хемчик районнуң төвү — Кызыл-Мажалыкка электри күжүн берип турар. Чоокку келир үеде ол районда «Шепиэзр», «Тээли» совхозтар болгаш оларның салбырлары база электри күжүн оортан алырлар. Ам үгле электри күжү дамчыдар адагаштар чогу-биле ол черлер ооң электри күжүн албайн турар.

5 муң киловатт күүлүг ол электри станциязының тудуу —ол дээрге аңаа турар ужурлуг электри станциязының тудуунуң үгле бирги эзлээ болуп турар. Ажыглалга киирген бирги турбинаның күүзү — 1500 киловатт. Ийиги турбинаны эптээр ажыл кидинтүлүк чоруп турар болгаш бо ноябрь айның төнчүзүнде ону шенелдеге киирер.

Электри станциязының коллективи бодунуң мурнунда туруп турар сорулгазын эки билир болгаш кылыр ажылдарны график ёзугаар саадалга чокка бүдүреринге бүзүрелдиглер.

ЧУРУКТА: электри станциязының бирги турбиназы болгаш ол турбинада ажылдап турар Л. К. Бушуева.

С. САЛЧАК.

Фото В. ЛУТКОВТУУ.

„Сибирьтехмонтажтың“ шиитпирлиг сорулгазы

Хүн демдеглели

Воскресенье хүнү Ак-Довурактың хөй-хөй тудугжуларынга аная ажылчын хүн боп эткен.

«Сибирьтранстускайтудуг» трестиниң № 7 Черногорск тудуг-монтаж эргелелиниң хоолай салыр слесарьлары 20 ажыг метр канализация хоолайларын траншейге салганнар. Чер өрүмнекчизи Алексей Идимешев, слесарь-компрессорщик Юрий Андреев, чер чаза тепсикчизи Алексей Коськин болгаш «Союзвзрывпром» трестиң тускай эргелелиниң участогундан оларның эштери чер адаанга хоолайлар салыр траншейни белеткеп турганнар. Мастер Виктор Руштуд удуртулгазы-биле дашчылар Рифкат Сафуллин, Анатолий Гавриленко, Анатолий Иванов, Анатолий Щербин, Валерий Хлебников, Алексей Чекмасов олар фабриканың кол корпусунуң беш каъдынга демир-бетон чадаларны салганнар. «Сибирьтехмонтаж» участогунуң монтажчыларының ийи-ги бригадазы, Сергей Тагачаков баштаан хову-аксычыларның бригадазы кол корпустуң кирер эжиннге панель шитти безин боттары дыштанмайн турган быжыглап тургусканнар. Ол ады үнген ажыл-ишчилерни ол хүннүң маадырлары деп адап болур бис.

Ам үе Бүгү-эвилелдиң онза чугула тудуунга кандыг участокка, кандыг ажыл эң-не чугула деп тускайлаар аргажок үе болу берген. Бүгү коллективтер фабриканы ажыглалга киирери дээш ажылдап турарлар. Ындыг-даа болза күрүнеиниң онаалгазын хуусаазында күүседири хамыктын мурнунда «Сибирьтехмонтажтың» коллективинден хамааржыр. Монтажчыларның мурнунда ам шиитпирлиг харысалгалыг сорулгалар туруп турар. Ол болза кол корпуска 18.00 болгаш 21.60 демдеглелдиг черлерге ажылдарны болгаш доозун арыглаар корпуска электришүүрлерни эптээрин доозары болур. Ынчаарга ол объектиде байдал дүвүрээзинни болдуруп турар. Монтажчылар электришүүрлерни эптээринче болгаш таарыштыр тургузарынче эгелеп киреринин мурнунда эвээш эвес хемчээлдиг белеткел ажылдарын күүседир апаар. Адаккы бункерлерни каннаарын доозары, электришүүрлер эптээр шелду белеткээри эргежок чугула.

Ынчалзажок кыска хуусаа арткан турбуже, «Сибирьтехмонтажтың» коллективинде фабриканы ажыглалга киирерине чедир арткан үнелиг шаг-үени чеп ажыглавайн турар. Пятницада 30 кижи ажылга үнмээн, чүге дээрге, ооң бүдүүзүнде арагалапканнар. Дараазында хүн белеткел цегиниң эзлчээ барык бүдүп составы-биле «аараан» болган Тимофей Точицкийнин бригадазында 10 монтажчылардан үгле 4 кижи ажылга үнген. Декабрь 25-те монтажчыларның холундан эстафетаны наладчиктерниң хүлээп алыры—үгле «Сибирьтехмонтажтың» коллективинден хамааржыр турган.

Администрация-амыдырал комбинадының бажыңының иштики ажылдарында бо хүннерде 200 ажыг кижи ажылдап турар. Олар болза силикчилер, сантехниктер, бызаңчылар, столярлар, дашчылар болгаш оон-даа өскелер. Иван Фроловтуң удуртканы штукатуржуларның ажылының темпизи өөрүнчүг. Олар подвалдарны, иштики кылыгларны доозар болгаш бирги кажыгы ийи-ги аргалыг чоруун көргүзүп турар. Эш Кузнецовтуң удуртуп турары бызаңчылар бригадазы дээвиир-шывыглар конструкцияларын эптээринче эгелеп кирген. «Коммунтудугдан» барган сантехниктериниң коллективиниң ажылы эки чоруп турар. Ынчалзажок ол объектиде мурнунда солунларга демдеглээн четпестерни кончуг ооҗум чайладып турар. Негеттинин турар 25 тур печкалардан 11-ле печка белен болуп турар. Хөй-хөй бригадаларда күш-ажылдың сагыгларчурум багай, мында кижилер-биле кым-даа ажылдавайн турар.

«АСБЕСТ ДЭЭШ»

«Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннар редакцияларының Ак-Довурактың онза чугула тудуунда үндүрүп турары «Асбест дээш» деп бюллетеньниң бирги дугаары бо чылдың ноябрь 22-де үнген. Ук бюллетень «Декабрьның 25—фабриканы шенелдеге киирериниң хүнү. Бүгү күштерни—тудуг-монтаж ажылдарын доозарынче!»—деп кыйгырыглар-биле ажыттынып турар.

Дайынчы, хайыышкынныг ажылдарның бо хүннеринде тудугжуларның болгаш монтажчыларның кылыр ажылдарын, сорулгаларын бюллетеньде чугаалап, ажыглалга киирер комплексиниң мурнакчыларын адап турар. Бригадир С. Тагачаков, прораб И. Клебан, чазаныкчы Т. Петеряев, бригадир Х. Монгуш болгаш өскелерниң-даа допчу чүүлдеринде тудугнуң чамдык черлеринде четпестерни шүгүмчүлеп турар.

Бюллетеньни неделяда ийи удаа орус болгаш тыва дылдарга үндүрер. Номчукчуларга, Бүгү-эвилелдиң онза чугула тудуунуң киржикчилеринге бюллетеньниң редакциязы чагааны база парлаан, ында болза эң дээре кижилерниң, тудуг черлеринде эки ажылдарының дугайында бюллетеньге бижип турарын дилээн болгаш ооң-биле кады күрүнеиниң чугула онаалгазын күүседиринге моондак болуп турар четпестерни шүгүмчүлээрин база сагындырып турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң даргазы Л. И. Брежневтиң Москвада ээп чаныр келгени

МОСКВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев кадайы-биле кады Тегерандан Москвада ээп чаныр келген. Л. И. Брежнев Иранга шахиншах Мохаммед Реза Пехлевинин чалаашкыны-биле албанның найыралдыг аян-чоруун кылыр чораан.

Аян-чорукка Л. И. Брежневти үдеп чораан Таджик ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин даргазы А. Казаров, ССРЭ-ниң Культура министринин бирги оралакчызы А. Н. Кузнецов, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министринин оралакчызы С. И. Лапин олар база Л. И. Брежнев-биле кады Совет Эвилелинде ээп чаныр келгеннер.

Внуково аэродромга Л. И. Брежневти эштер Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, А. И. Микоян, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник, Ю. В. Андропов, П. Н. Демичев, Л. Ф. Ильичев, В. И. Поляков, Б. Н. Пономарев, А. П. Рудаков, В. Н. Титов, А. Н. Шелепин болгаш өскелер-даа уткуп алган.

ААР ЧИДИРИГ

АКШ-тың президентизи Дж. Ф. Кеннединиң өлгени-биле холбаштыр кажыыдалдар

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. С. Хрущев АКШ-тың президентизи дээрги Линдон Б. Джонсонга телеграмма чоруткан. Ында чугаалап турары болза:

«Шылгарангай күрүне ажылдакчызы—Американың Каттышкан Штаттарының президентизи Джон Фитцжеральд Кеннединиң халапка таварышкаш өлгени дугайында медээге ханызы-биле хомудап тур мен.

Дж. Ф. Кеннединиң өлгени болза тайбыңның болгаш совет-америк кады ажылдажылганың херээн үнелеп көрүп турар бүгү кижилерге аар когарал болур.

Тайбыңга ынакшылдыг улустарның күжениишкиннериниң түннелинде делегейниң дүшкүүрлүг чоруунда чавырлыышкынының демдектери илереп келген болгаш ССРЭ биле АКШ-тың аразында харылзааларның экижииринің перспективалары ажыстынган бо үеде АКШ-тың президентизин араатанзыг ёзу-биле өлүргени-биле холбаштыр ол бүжар кемниг үүлгедигнин буруулуулдарынга совет кижилер киленнен турар.

Байдалды боттуу-биле үнелеп көрүп, улустар аразының ам делегейни башкаландырып турар айтырыгларын шиитпирлээрининг оруун шуут чугаалажыышкыннарының аргазы-биле тыварын орадажып чораан, делегеергей үзел-бөдалдарның ажылдакчызы болур президент Дж. Ф. Кеннеди-биле бодумнуң ужуражыышкыннарымны сактып чоруур мен.

Совет чазак болгаш совет улус бо улуг чидириг-биле холбаштыр америк улустуң кажыыдалын үлежип, президент Дж. Ф. Кеннединиң бодунун салыышкынын эвээш эвести киргени маргылдаалыг айтырыгларны шиитпирлерин дилеп тывары тайбыңнын эрге-ажыктарынга, кижи төрелгетеннин чаагай чоруунга, үүгүлчүлээр дээрзинге идегелин илергейлеп турар.

Мээн хууда кажыыдалымны хүлээп ап көрүнер, дээрги президент».

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Дж. Ф. Кеннединиң мөчээни-биле холбаштыр бодунуң сагыш-сеткилиниң ханызындан кажыыдалын илергейлээн телеграмманы АКШ-тың президентизи Линдон Б. Джонсонга чоруткан. Аар чидиригге таварышканы-биле—ол шылгарангай күрүне ажылдакчызының күжүнүн чечектелиишкининиң үезинде халапка таварышкаш өлгени-биле холбаштыр америк улустун кажыыдалын совет кижилер үлежип турар деп, телеграммада чугаалап турар.

Эш Н. С. Хрущев Дж. Ф. Кеннединиң кадайы дээрги Жаклин Кеннедиге телеграмманы база чоруткан. Ында бижээни болза:

«Силерниң ашаанар — АКШ-тың президентизи Джон Ф. Кеннединиң халапка таварышкаш өлгенин хууда ханы кажыыдалдың сагыш-сеткилиг-биле дыннадым.

Ону билир бүгү кижилер ону хүндүлеп чораан, ынчангаш ооң-биле ужуражыышкыннар бүгү кижилерге тураскаал болуп кезээде артар.

Силерге таварышкан аар ажытта мээн эң-не сагыш-сеткилимниң ханызындан кажыыдалымны болгаш чүректин ханызындан киржиишкиннкиг илергейлээшкинин хүлээп ап көрүңер».

Н. П. Хрущева дээрги Жаклин Кеннедиге телеграмма чорудуп, аңаа болгаш ооң бүгү өг-бүлезинге сеткилдин ханызындан кажыыдалды болгаш сагыш чөваашкынын хүлээп алырын дилээн.

ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко АКШ-тың күрүне секретары дээрги Дин Раскыга телеграмма чорудуп, аңаа ханы кажыыдалды хүлээп алырын дилээн болгаш мөчээн президентиниң бедин-биле үнелеп көрүп чораанны Москва Кереэзин чарганы-биле эгелээн, делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынының херээ үргүлчүлээр дээрзинге идегелин илергейлеп турар.

(СЭТА).

РСФСР-ниң Дээди Соведин чыылдырар дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң **доктаадыры болза:**

Россиянын Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының Дээди Совединин алдыгы чыылдазының ийиги сессиязын 1963 чылдың декабрь 24-те Москва хоорайга чыылдырар.

РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң даргазы Н. ИГНАТОВ.

РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң секретары. С. ОРЛОВ.

Москва, 1963 чылдын ноябрь 23.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоянның Вашингтонче чорупканы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоян АКШ-тың президентизи Джон Фитцжеральд Кеннедини орнукшударынга киржири-биле ноябрь 24-те Москвадан Вашингтонче үнүпкен.

«Внуково-2» аэродромга А. И. Микоянны эштер Г. И. Воронов, Д. С. Полянский, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазының бирги оралакчызы Д. Ф. Устинов, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин чанында Күрүненин айыыл чок чорук комитединин даргазы В. Е. Семичастный, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министринин оралакчызы В. А. Зорин болгаш албанның өске-даа кижилери үдээн.

АКШ-тың ССРЭ-де элчини Фой Д. Колер болгаш америк элчин черинин дипломаттыг ажылдакчылары үдээннерин аразынга база бар турган.

Ужудуп үнериниң мурнунда А. И. Микоян совет болгаш даштыкы парлалганың төлөлекчилерине дараазында медеглелди кылган:

— Бүжар халдаашкынның түннелинде халаптыг байдалга таварышкаш, амызындан чарылган АКШ-тын президентизи Джон Фитцжеральд Кеннедини сөөлгү орукче үдээр дээш Вашингтонче чоруп турар бис.

Ол аар чидириг-биле холбаштыр сагыш-сеткилдиң эң ханызындан кажыыдалды мөчээн президентинин өг-бүлезинге, АКШ-тың чазаанын удуртукчуларынга болгаш бүгү америк улуска дамчыдарын Совет чазак болгаш ооң баштыны Никита Сергеевич Хрущев менээ дааскан.

(СЭТА).

АК-ДОВУРАКТЫҢ № 34 ТӨП СОҢГУЛДА ОКРУГУНДАН ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАДЫН ДЕДИР КЫЙГЫРТЫР ДУГАЙЫНДА БАДЫЛААШКЫН ЧОРУДАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГ КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң 1963 чылдың ноябрь 14-те Чарлыын ёзугаар Барыын-Хемчик районнуң Ак-Довурактың № 34 төп соңгулда округунга 1963 чылдын ноябрь 21—22-де Тыва АССР-ниң Дээди Совединин депутады эш Леонид Кириллович Внуковту дедир кыйгыртыр дугайында бадылаашкын чорудар талазы-биле соңгукчуларныч хураллары болгулаан. Тыва АССР-ниң Дээди Совединин депутады Л. К. Внуковту дедир кыйгыртыр дээш ол соңгулда округунуң хуралларга киришкен соңгукчуларының 99,8 хуузу бадылаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин депутадын дедир кыйгыртыр чурумнуң дугайында Хоойлунуң 10 үүлүн ёзугаар депутат эш Леонид Кириллович Внуковту Тыва АССР-ниң Дээди Совединин депутаттарының составындан дедир кыйгырткан деп санаар.

Генерал А. Х. Насутион Совет Эвилелинден чорупкан

МОСКВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Качгалал министри, Совет Эвилелинин маршалы Р. Я. Малиновскийнин чалааны-биле Совет Эвилелинге албанның аян-чоруун кылып чедип келген. Индонезияның Камгалал министри, чепсектиг күштеринин штабының начальниги генерал А. Х. Насутион Москвадан АКШ-че чорупкан.

Н. С. Хрущев биле А. А. Громыконуң АКШ-тың элчин черинге чорааны

Ноябрь 23-түн эртенинде ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. С. Хрущев биле ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко олар АКШ-тын Москвада элчини дээрги Ф. Колерге чораан болгаш Американын Каттышкан Штаттарының президентизи дээрги Джон Фитцжеральд Кеннединин халапка таварышкаш мөчээни-биле холбаштыр ханы кажыыдалды Совет чазактың совет улустун өмүнээзиндеи база боттарының мурнундан аңаа илергейлээннер.

(СЭТА).

Конгонуң чазааның ужур-дүрүм чок үүлгедиглери

Ноябрь 23-те ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң оралакчызы В. С. Семенов Конго Республиканың херектеринге тур бүзүреттирген С. Кинини хүлээп алгаш, Совет чазактың нотазын аңаа тудускан.

Леопольдвильде «Ндола» дээр кара бажыңга чыткылаан совет дипломаттар Б. С. Воронин биле Ю. Н. Мякотных оларга хамааршыр күш талазы-биле каржы хемчеглерни ап турганын Совет чазактың алган маргыш чок медээлери чугаалап турар деп, нота айыткан. Конго шеригиниң командылакчызы Мобуту болгаш Конгонуң аймыл чок чорук албанының начальниги Неидака бо бүгүнү боттары шуут удуртуп база аңаа киржип турганнар. Премьер-министр С. Адуланың албан ёзузунуң бүзүредиглери турбужежок, ам бо үеде чүгле чөвүлекчи Б. С. Воронинни хостаан.

Ноябрь 21-де болган парлалга конференциязында премьер-министр Адуланың кылган бадыткаашкынары-биле холбаштыр ужуру билдинмес чорукту нотада илергейлеп турар. Конгонуң эрге-чагыргаларының кара-туразында аажылалын С. Адула бадыткаарын оралдажып, чоокта чаа акша реформазы болган соонда Конгонуң акша системазынга киирери-биле меге конго франкыларны парлап үндүрерин Совет Эвилелинден дилээн, амгы ёзу-чурумга удурланып, кижилерниң кайдыг-ла бир чагаазын совет дипломаттардан хуналап алган дээр чергези-биле нүүлдеп турар чүүл бар. Ындыг янзылыг нүүлдээшкинге удурланыышкынны медеглевишаан, конго улустуң дайзынары — колонизаторларның ыйыышкынынга Конго Республиканың чазаа алыспас болгаш өөчүк-чөнгээлерин соксадыры-биле, Леопольдвильде совет элчин черинин ажылдакчыларынга кылган кара-туразында аажылалга болгаш демги нүүлдээшкинге хамаарылгалыг кижилерни харысалгага киирери-биле хемчеглерни алыр боор дээрзинге идегелин Совет чазак илергейлеп турар.

Конгода совет элчин черинин ажылдакчыларынга идегевес бис, олар чанзыннар деп чарлаар дугайында кылган медеглелдиң ужур-утказын тодарадып көөрүн бодунуң элчининге Совет чазактың дааскынын нотада дыңнадып турар. Конгонуң чазааның ындыг үүлгедиглерин ёзу-чурум чок болгаш кандыгдаа барымдаалал чок деп санавышаан, Совет чазак болза Конгонуң чазааның шиитпири ССРЭ-биле дипломаттыг харылзааны үскеин ол эвес деп турарын медээ кылдыр хүлээп ап турар болгаш аңаа чурум ёзугаар Совет чазактың томуйлааны өске кижилер-биле совет элчин черинин ажылдакчыларын солуур апаар.

Тургустунуп келген байдалда Совет чазак болза Конго Республиканың ССРЭ-де элчин черинин ажылдакчыларынга хамааршыр харыы хемчеглерни алырынга бүгү барымдаалары бар турган ийик. Ынчалзадаа совет күрүненин төлептиг чоруун хайыралап көрбүшаан, а ол ышкаш бо таварылгада херектин ужуру амгы үеде тускай догуннаар эргези шыңгыы айыылда тургустунган аныяк, хамаарышпас африка күрүнеге хамааржып турарын кичээнгейге алгаш, Совет чазак ындыг харыы хемчеглерни албас деп шиитпирлээн.

(СЭТА).

Бот-боттарының ажылының дуржулгазын таныжар болгаш солчуп неттередир

Мөңгүн-тайгажылар кожаларынга чораан

«Мурнакчы» колхозтуң төвүнге болган Барыын-Хемчик районнуң малчыннарының хуралы эрткен соонда, Мөңгүн-Тайгада «Малчын» колхозтуң хуралга киришкен хойжулары оон мурнунда хүннерде Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарның ажылагыйларында мурнакчы, дуржулгалыг чүүлдерни таныжып чораан аялчоруун уламчылаанар.

ХОЙЖУ БРИГАДА ТӨВҮ

Хемчикти кешкеш, Биче-Саамчыра баарга, көк-көк даштарлыг тейлер аразында ыйгылда «Тээли» совхозтуң Салчак Кандан бригадирлээн хойжу бригадазының чаа тургустунуп турар төвү көстү бээр. Мурнунда ацаа чазын, күзүн аалдар хонар, сеелгү үеде кыштаг апарган чер болгай. Ам ында чаа тудугларны көөрге, шынап-ла чараш сууржугаш тургустунуп олурар.

Бригадир Салчак Кандан, Социалистиг Куш-ажылдың Маадыры болгаш «Маадыр-ие» Үрүле Кандан база бригаданың өске-даа кежигүннери Тываның бир ырак булунунда «Малчын» колхозтан келген хойжуларны чылыы-биле уткуп алгаш, бригадазының чаа төвүнде үү кылдынганын көргүзе берди.

Шифер-биле крышалааш, долгандыр херимнээн, арыгланыр черин болгаш бок төгер хааржактарны кылып каан чаа бажың ам бодунда ында көрүштүг тудуг ол. Оон бир талазында бригадир С. Канданның өг-бүлези чурттап олурар. Ол дээрге аная бедүүн эвес, төлевилел ёзугаар кылдынган, делгем өрээлдерлиг, соңгалары ийи каът рамалыг, кладовкалыг, ишти чугайлаттынган бажың болду. Оон ангыда шала кылдынган бажың болгаш хой, хураган кажаалары көстүр.

КЫЗЫЛ БУЛУҢ

Үстүнде тудугнуң бир талакы ужунда кызыл булун. Оон даштыкы эжиниң кырында «Бистиң бригадазыс коммунистиг ёзу-биле ажылдан, чурттап, өөренир!» деп улуг үжүктер-биле бижип каан. Эжиктиң ол-бо талаларында ханаларда кызыл пестерде: «Күүчүлүг үлетүр биле бедик продуктулуг көдээ ажыл-агыйны тургузары—коммунизм тургузарының кол үүлү болур» деп, СЭКП-нин Программазындан цитатаны болгаш куш-ажылдың будурукчулуун бедидер дугайында В. И. Ленинниң сураглыг сөстерин бижип каан. Бо дээрге үүле аян-көрүштүг шимелде эвес, харын ажыл-ишчилериң чедип алыр эчис сорулгазын айтып, оларны куш-ажылче сорук киирип турар айтыышкын-дыр.

Кызыл булуңнуң ишти ийи өрээл. Ында стол кырында эллээн хөй номнарны салып каан. Оларның кол нуруузу тыва дыл кырында, ылаңгыя Тываның мурнакчы малчыннарының ажылының дугайында брошюралар, Салчак Токаның «Араттың сөзү» деп ному болгаш оон-даа өскелер бар. Хойжу бригаданың 1963 чылда социалистиг хүлээлгелерин, оларның он айларда күүселдерин болгаш хойжуларның тус-тус көргүзүглерин көргүскен сан-чурагайларны ханада азып каан. Бригада бо чылын кандыг көргүзүглерлиг болганын од чурагайлар боду-ла чугаалап турар.

Ында агитхуудус база бар. Оон ноябрь 6-да үнген сөелгү номериниң дугаары: 9. Улуг Октябрьның байырлалының дугайында мурнуку үүлдү бригадир С. Кандан боду бижээн. «Бистиң маадырывыс Москвада», «Гудугжуларның белээ» деп эгелиг болгаш оон-даа өске солун материалларны агитхуудустуң арыннарында бижээн.

— Хойжулар мурнукузу ышкаш тустузында ажылдан чораан болза, хурал-суглаа, өөредилге эрттирер, номнар, солуннар номчуур мындыг кызыл булуң кайда боор. Бригада болуп алгаш, төп черлиг апаарга мындыг магалыг-дыр, артында агитхуудустуг апарган—деп, Чөөн-Хемчик будурулге эргелелиниң начальниги эк. А. Турген-оол магадап чугаалады.

МЕХАНИЗАСТАТТЫНГАН КУДУК

Бригаданың механизастаттынган кудуун аная келгеннер магадап көргеч. Ындыг даг эдээнден суг үндүрүп алырын мооң мурнунда кым-даа бодавайн чораан. Ында суг орну сайда дөрбелчин метр безин четпес оңгарда бичии суг сыстып үнүп чыдар. Оон кырын кудук аксы дег дуглап каан. Чазын, күзүн аная хонган аалдарның амыдыраар суу ол турган. Ынчалза-даа оон-биле мал суггарар арга чок. Ам дээрге суг-биле шынаппла бай болган-дыр. Суг ажыл-агый черинің техниказы-биле 180 метр чедир ерумнеп казарга, арыг суг үнген. Ацаа бажың туткаш, «УД-2» деп шимчедикчини тургускан.

Хойжу Салчак Удумбара моторну ажыдыптарга, удаваанда хоолайдан арыг суг шаанайындыр төктүп келди. Оортан баткан сугну ацаа келген бир кодан хойлар сускунун хандыр ижин алгаш, дедир одарынче чоруй баардылар.

— Мурнунда маная мал хар чылгыр, а хар чокта малды Чыланныгдан барып суггарар турган. Ам чеждаа малды суггаргай-ла, оон туржук моон адаанга эки шөл турган болза, ону-даа суггарын ажыглаай-ла. Шакта чеже сугну үндүрер чүве ийик мон, «механик?» Уттупкан-дыр мен —деп, Кандан ажиңден айтырды.

— Шакта 600 кг сугну үндүр сорудурар бис—деп, демгизи дораан харыылап кагды.

Ол хире сугну савага кудуп алыр чүве болза, каш-даа хонукту шыдаай-ла.

Хоолайдан баткан суг-биле мал суггарар оңгачаны кылыр болгаш суг үндүрер моторнуң чанынга электри шимчедикчини тургускаш, электри чырыын оон алыр болза эки-дир деп, аная сумележип алдылар.

АЖЫЛ-ИШЧИ БЕСЕДА

Бригаданың төвүн мынчаар таныткан соонда, бот-боттарының ажылының дугайында ажыл-ишчи беседа эгелээн. Баштай бригадазының ажылын С. Кандан долчулап таныштырды. Хойжу бригада 1962 чылдың майда чеди өрегеден тургустунган. Ынчан чүвениң уг-шиин эки билбейн турган болза, ам хойжулар бригада болуп ажылдаарының ажыктыын биле берген. Бригада бо чылын хойнуң баш санын өстүрер планын ам үеге чедир күүсетпээн болгаш дүк планын чедирбээн. Күрүнеге эзт садар планын ажыр күүсеткен. Хойжулар Төгүс-оол, Лодай болгаш Кандан боду хой бүргүзүнден 2-ден 2,6 кг чедир дүктү алганнар.

Белеткеттинген 147 тонна сигенни тус-тус кыштагларда чедирип алган. 9 кыштагны кыштаглаашкын эгелээриниң мурнунда септеп алган болгаш 4 артык кыштаглыг.

«Малчын» колхозтуң Шегетейде № 5 хойжу бригадазының бригадири эш Салчак Лопсан кайы черлерге чораанын болгаш бодунуң бригадазының ажылын база чугаалады.

— Мурнакчыларның ажыл дуржулгазын барып таныжып, өөренир деп, бистиң партиявыс айтып турар болгай. Ынчангаш «Малчын» колхозтан үш хойжулар Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунда Социалистиг Куш-ажылдың Маадыры Лопсанчаптың, Ленин аттыг колхозтуң эш Апал-оол бригадирлээн бригадазынга, Шемиде«Большевик» колхозтуң Даштыг-Тей сүт-бараан фермазынга чордувус. Ол колхозка болган районнуң малчыннарының хуралынга база олуруштувус. Бистиң Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозунда эш Чалбай-оол бригадирлээн хойжу бригадага барып, моон соңгаар социалистиг чарыштыг ажылдаар деп дугуруштувус. «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая фермазын база көрдүвүс. Чораан черлеривиске хөй чаа, солун чүүлдерни көрүп, кижилериң ажыл дуржулгазы-биле, чедиишкиннери-биле таныштывыс.

— Демги чораан черлеривисте болгаш силерниинде ышкаш мындыг шынарлыг тудуглар, механизастаан кудуктар бисте амдыызында чок. Ынчалза-даа бо чылын эллээн организастыг ажылдадывыс—дээш, күүседип алган ажылдарын чугаалады.

Эш Лопсанның бригадазы бо чылын хойнуң баш санын өстүрериниң планын 107 хуу күүсеткен. Белеткеп алган 40 тонна сигенин кыштагларында чедирип алган. Ийи өрээл бажыны, 4 чаа кышкы кажааны, чазаглаашкынга таарыштыр ийи кажааны, кыргылда черинде чадагай кажааларны болгаш хой чуур ваннаны тудуп алган. Ам бригада төвүнге мөң хой кирер кажааны болгаш чунар бажынны тудар деп турар.

50 ажыг километр черден тудуг ыяжы алыр хирезинде Мөңгүн-Тайганың хойжу бригадазы бо чылын улуг ажылды будурып алган деп демдеглезе чогуур.

— Силерниң бригадаларга болгаш өске-даа черлерге көрген, таныткан чүүлдеривисти, ажылды канчаар организастаарының аргазын колхозчуларывыска барып чугаалап берип, шингээдип ажыглаар бис—деп, эш Лопсан түннеп чугаалаан, ажылын таныштырып бергени дээш өөрүп четтиргенин илеретти.

Мөңгүн-Тайганың малчыннарынга барып, боттарының ажылын болгаш дуржулгазын чугаалап бээр дугайында оон келген хойжуларның күзээн сакалын Канданнар хүлээп алган.

* * *

«Малчын» колхозтуң хойжулары «Тээли» совхозтуң оон дараазында хойжу бригадазынга барган. Кеп-Сооктуң Тейлер аразында эш Монгун Кандан бригадирлээн хойжу бригаданың ажыл-ижин келген хойжуларга бригадир боду дес-дараалай таныштырды. Бо бригаданың ажыл-агый көргүзүглери «Тээли» совхозтуң өске хойжу бригадаларындан дээре болган, ылаңгыя кышкы үеде суггарылга чоруткаш, мал чеми культураларны тарып, хөй кукуруза силозун белеткеп алган. Бо дугайын бригадир бодунуң чүүлүнде бижээн.

Бригадир Канданның ажылды ажыл-агыйжы ёзу-биле организастап турарын, ылаңгыя суггарылга талазы-биле улуг эгелекчи ажылды кылганын «Малчын» колхозтуң хойжулары болгаш өске-даа эштер дыка үнелеп көрген.

Чөөн-Хемчик колхоз-совхоз будурулге эргелелиниң планын ёзугаар Мөңгүн-Тайганың хойжуларының Чөөн-Хемчик болгаш Барыын-Хемчик районнарның ажыл-агыйларының чамдык бот-орулга-чарылгалыг хойжу бригадаларынга база сүт-бараан фермаларынга чораны оларда амдыызында кылдынмайн турар чаа чүүлдерни көрүп билип, ажылды канчаар организастап турарын таныжып алырынга дыка дузалыг болганы чугаажок.

Шак мындыг бот-боттарының ажылының дуржулгазын таныжар болгаш солчуп неттередир ажылды чорударын өске-даа ажыл-агыйларга организастаары чугула. Бистиң республикада боттарының кожаларында хожудан каап турар ажыл-агыйлар бар. Олар мурнакчылардан барып үлегер алыр, а мурнакчылар оларның экономиказын өрү көдүрер дээш бүгү болдунар дузаны чедирер ужуруг.

М. ЛЮНДУП.

* * *

ЧУРУКТАРДА: Үстүнде (солагай таладан)—«Малчын» колхозтуң хойжулары С. Лопсан, С. Калдар, И. Шиилей оларның Социалистиг Куш-ажылдың Маадыры Үрүле Кандан-биле болгаш хойжу бригаданың бригадири С. Кандан-биле беседалажып турары; ортузунда — механизастаан кудуктуң суу-биле хойларны суггарын турары; адаанда — Салчак Кандан бригадирлээн хойжу бригаданың чаа тургустунуп турар төвү.

Фотолар В. ЛУТКОВТУУ.

* * *

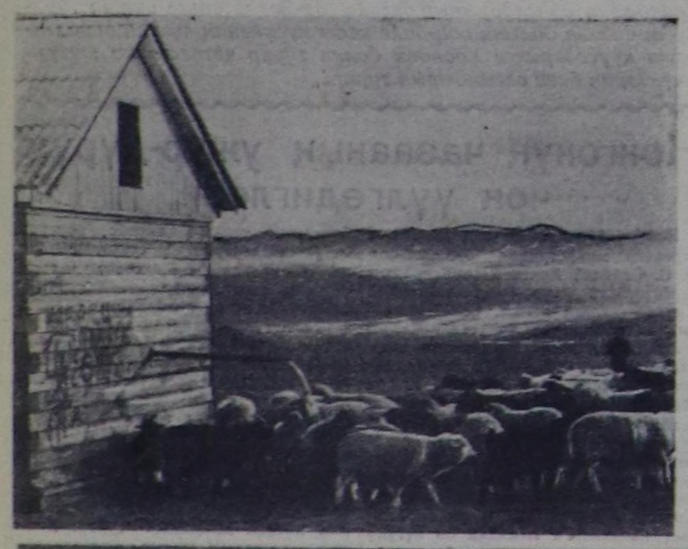

Профэвилелдериниң XIII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар

Республиканың профэвилел активиниң хуралы

ЭРГЕЛЕП БАШКАРАРЫНЫҢ, ажыл-агыйны удуртуруунуң, коммунизмниң школазы — деп улуг Ленинниң адааны профэвилелдериниң ажыл амыдыралынга болган чугула, алдарлыг болуушкун болза, профессионалдар эвилелдериниң XIII съездизи болган. Ынчангаш эрткен пятницада Кызылга эрткен республиканың профэвилелдер активин бүрүнү-биле ол съездиниң ажылынга холбаштырган. «ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XIII съездизиниң ажылының түннелдери болгаш республиканың профэвилел организацияларының сорулгаларының дугайында» актив хуралынга илеткел кылган съездиниң делегады, облпрофэвилелдер чөвүлелиниң даргазы эш Т. Ч. Норбу болгаш санал берген эштер съездиниң улуг ужур-дузазын айытпышаан, профэвилелдериниң организакчы болгаш кижизидикчи ажыл-чорудулгазынга амгы үеде кол үүлдүн бирээзи—чеди чыл планын күүседир болгаш ажыр күүседир дээш демиселге массаның куш-ажылчы идеикейиниң бедээни болур дээрзин онзалап демдеглээннер.

Аная чугула үүл социалистиг чарыштың, ылаңгыя оон дээди хевири — коммунистиг куш-ажыл дээш улус шимчээшкининиң калбарып турары болур. Илеткелчи эш Норбудаа, база санал берген ораторлар-даа, Кызылдың төп электростанциязындан эш Пашинов, «Тыва кобальт тудуундан» эш Шаврин, республика типографиязындан эш Блинова, чырыдыышкын ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң даргазы эш Слободчукова болгаш оон-даа өскелер бо талазы-биле солун саннарны, чижектерни көргүскеннер. Бистиң республикада амгы үеде коммунистиг куш-ажылдың шимчээшкининде 5 мөң хире кижи киржип турар. Ол бедик ат дээш бисте 453 бригадалар, 38 фермалар, салбырлар, 6 будурулгелер демисежип, 1111 кижи коммунистиг куш-ажылдың шалыпчызы деп ат дээш демисежип турар. Ам 6 цехтерге, фермаларга, 100 бригадаларга коммунистиг куш-ажылдыы деп бедик атты тывыскан, оларда 1243 кижи ажылдап турар.

Социалистиг чарышты, ылаңгыя коммунистиг куш-ажыл дээш шимчээшкинни, кайда-ла профэвилел организацияларының талазындан болур-чогууру-биле организастап, ол чугула ажыл херекче хүн бүрү кичээнгей салып турар болдур, ындыг будурулгелерде, бригадаларда, фермаларда куш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр таварылга чок болгаш куш-ажылдың будурукчулуу бедик болуп, будурулге планы чедиишкининг күүсеттинин турар, Ындыларга коммунистиг куш-ажылдың коллективи деп бедик ат дээш ийи чыл дуургузунда демисежип турар Кызылдың электростанциязының, республика типографиязының коллективтери, «Найырал» совхозтуң Үрбүнде Анна Хуурак удуртканы сүт-бараан фермазы, «Тээли» совхозта Конзай Ламажык удуртканы тудуг бригадазы болгаш өске-даа хөй-хөй черлер хамааржыр.

Чижээ, Үрбүн фермазының коллективи 156 тонна сүт саар хүлээлгезин профэвилелдериниң XIII съездизи ажыттынарының хүнүнде күүсеткен, Кызылдың төп электростанциязы съездиге үткуштур алган хүлээлгезин хуусаазындан 15 хонук бурунгаар рапорттаан. Ында үш кижиниң бирээзи-ле чаартыкчы болуп турар, чаартыкчыларның конкурузунуң түннелин бо чылын ийи удаа үндүрген, конструкторларның, экономиктиг анализ кылырының хөй-ниитичи бюролары ажылдап турар болгаш партия, профэвилел организацияларының доктаамал кичээнгей салганы-биле коллективтиң кежигүннериниң 90 ажыг хуузу өөредилгеге хаара туттунган.

Ындыг болза-даа социалистиг чарышты организастап, оон түннелин үндүрүп турарында улуг четпестер, ёзу барымдаалаар чоруктар ам-даа үргүлчүлеп турар дээрзин актив хуралынга илеткелчи болгаш санал берген эштер шынгыы демдеглээн. Ылаңгыя «Сукпак» совхозта, Тандының «Сельхозтехника» каттыжышкынында болгаш өске-даа чамдык черлерде социалистиг чарышты болур-чогууру-биле организаставаан. «Кызыл көдээ тудуунуң» тудуг-монтаж эргелели (начальниги эш Занделев, местком даргазы турган эш Петров) тудугжулар хүнүн таварыштыр чарыштың түннелин үндүргеч, оон тиилекчилерин шаңнаар дугайында дужаалды чарлаан, а соонда илерээни чүл дизе, шаңнаар акша чок бооп, тудугжуларны мегелеп каан болган. «Тыва тудуг» трезинде, туйбу заводунда, Чадааананың, Бай-Хаактың, Тожунуң, Шуурмактың үлетпүр комбинаттарында чарышты массалыг кылдыр калбартпаан, ол будурулгелериниң күрүне планын күүсетпейн, карылгалыг ажылдап турарының бир чылдагааны ында бооп турар.

Республиканың профэвилел активинин хуралы будурулгелериниң, ажыл-агыйларның алган социалистиг хүлээлгезин база күрүне планнарын күүседири дээш профэвилел организацияларының харыысалгазын амдаа бедидеринче, социалистиг чарышты улам массалыг болдуруп, оон дээштинин бедидеринче улуг кичээнгейни салган. Оон-биле кады профэвилел организациязы бүрүү коммунистиг куш-ажыл дээш шимчээшкининиң байдалын ханызы-биле сайгарып, ол чарыштың шынарын экижидеринче хүн бүрү сагыш салыр херек.

ПРОФЭВИЛЕЛДЕРИНИҢ XIII съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр эргелеп башкарылгага профэвилел организацияларының роллюн улам бедидериниң, ылаңгыя съездиге хүлээп алган чаа Уставка хамаарыштыр оларның калбарган эрге-хүлээлгелериниң дугайында, партийжи принципиалдыг чугаалар актив хуралынга база болгулаан. Будурулге чорудулгазын эргелеп башкарарынга ажылчы чоннарны калбаа-биле хандыкшыдарының бир хевири — үлетпүрде, транспортта, тудугда база көдээ ажыл-агыйда будурулгениң доктаамал ажылдаар чөвүлел хуралдары болур. Амгы үеде бистиң республикада 1500 хире кижи киржикчилиг 93 ындыг чөвүледдер бар, оларның чамдыктары эллээн эки ажылдан турза-даа, хөй-хөй будурулгелерде доктаамал ажылдаар чөвүлел хуралдары саазын кырында санадып турар.

Ылаңгыя Чадаана будурулге эргелелинде профэвилел комитединиң даргазы эш Прокопенко, көдээ ажылагый ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң даргазы эш Киров, типографияда профком даргазы эш Блинова, «Тыва даг дүгү тудуунда» профэвилелиниң тудуг комитединиң даргазы эш Тупицын олар бо талазы-биле чамдык чижектерни илеткелге немей киргеннер. Чижээ, типографияга 1962 чылда-ла ындыг чөвүлел хуралдың составын сонгуп каая боордан өске, кандыг-даа ажыл чорутпаан. Илеткелчи база санал берген ол-ла эштер кол кичээнгейни кижи дугайынче, куш-ажыл хоойлузун канчаар боттандырып турарынче салганнар. Чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары профэвилел комитеттери-биле сумелешпейн, кайы хамаан чокка ажыл шагын улгаттырар, дыштаныр хүнүң өскээр шилчидер, кижини ажыл-албанындан дүрүм чокка кудуладыр, ажылдан үндүрер болгаш ажылчыннарны, албан-хаакчыларны ажылга киирерде, үр үениң шенелде хуусаазын доктаадыр чорук ам-даа үргүлчүлевишаан, а профэвилел организациялары ындыг чурум үрекчилери-биле шиитпирлиг демисел чок.

Чижээ, «Тыва даг-дүгү тудуунга» ажыл шагын немээр дугайында администрация чери дужаалды үндүргенин биле тура-ла, ында профэвилелиниң тудуг комитединиң даргазы эш Тупицын, ону тоомчага албаан. Куш-ажыл хоойлузун «Тыва тудуг» трезинде, «Кызыл көдээ тудугнуң» тудуг-монтаж эргелелинде, «Тыва кобальт тудуунуң» чамдык объектилеринде, № 89 механиктиг колоннада. «Шекпээр» болгаш «Найырал» совхозтарда каржызы-биле үреп, ажылчыннарны, кайы-хамаан чок ажылдан үндүрер чоруктарның амдаа бар бооп турарын актив хуралынга шыңгыы буруу шапкан болгаш куш-ажыл хоойлузунуң дугайында доктаамал сагыш салып, оон үрекчилери-биле шиитпирлиг демиселди чорударын профэвилел организацияларындан негээн.

АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ коммунистиг кижизидилгези, оларның коммунистиг медерелдиин бедидери профэвилелдериниң эн чугула сорулгазы болур. Олар бо ажылды СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуп, профэвилелдериниң XIII съездизиниң шиитпирлерин барымдаалап чорудар ужурлуг. Бо талазы-биле бисте профэвилел органнары чамдык ажылдарны чорудуп турар-ла, харын. Ынчалзажок курүнеңиң, хөй-ниитиниң база куш-ажылдың сагылга-чурумуң үрээрлер, күрүнеден хөйну алгаш, ниитилелге ажыктыг үүлдү эвээшти бээрин ораладжырлар, чиженнер, мангыстар, ажыл кылбас кижилер, арагачылар ам-даа бар. Ол идегеттерге удур чамдык черлерде демисел кошкак. Ажылчыннарның хуралдарының, эш-хуузунуң судтарының кижизидикчи рольдары куду бооп турар. Коллективке кижизидилге ажылын чорударынга ажыл-агыйжы удуртукчулар чугула рольду ойнаар деп профэвилел съездизиниң айтыышкынын «Өөк» совхозтуң директору Ликтин, «Кызыл тудуг» эргелелиниң начальниги Нестеровский болгаш өске-даа чамдык эштер уттуп турар. Олар ажылчыннар-биле бесдалашпайн, оларның амыдырал-чурталгазының дугайында эвээш сагыш салып, кижизидилге ажылын чагырар-дужаар байдал-биле солун, ажылды чорударда, хөй-ниитиге, ылаңгыл профэвилел организацияларына даянмайн турарлар.

Үр чылдарда, үзүктел чок ажылдаан ажылчыннарны шаңнап-мактаарының, а чурум үрекчилериниң, ылаңгыя ажыл шагы үскен кижилериниң шөлээзиниң хонуктарын казыр хемчеглер дугайында саналды чазак черинге киирер деп ВЦСПС-тин даргазы эш Гришинниң отчёт илеткелиинде дыңнадыгны хуралдың киржикчилери бир үн-биле деткээн.

Актив хуралынга илеткелчи болгаш санал берген эштер Блинова (типография), Майорова (дааранылга комбинады), Слободчукова (чырыдыышкын ажылдакчыларының обкому) боттарының саналдарының эллээн хөй кезиин бо айтырыгга холбаштырганнар. Ылаңгыя олар чамдык черлерде аныяк өскеннерниң, эллээди аныяктарның болгаш бичии уругларның ортузунда кижизидилге ажылының кошкаан дүвүрээзин-биле чугаалап, аная көл рольду ойнаар хүлээлгелиг школа, культура-албан черлериниң ажылын улам экижидеринче улуг кичээнгейни салганнар.

Профэвилелиниң 4 мөң ажыг кижини хаара туткан, 370 хире боттывынгыр уран чүүл болгумнерге ажылдап турар. Ынчалзажок олар калбак массалыг чорукту ам-даа чедип албаан, чамдык культура албан черлериниң ажылында улуг четпестер үргүлчүлевишаан, ажылды кижилериң назы харын, онзагай байдалын барымдаалавайн чорудар база оон утка-шынарының деңнели чавыс бооп турар чоруктар база бар. Ылаңгыя Кызылдың «Найырал» кинотеатры уруглар сеансызынга оларга канчап-даа таарышпас «Ынакшыл болгаш мода» деп кинону үндүрүп турганы, «Өөк», «Барлык» совхозтарда болгаш өске-даа черлерде культура албан черлериниң ажылының сандаргай чоруу аная тодаргай чижек болур.

Актив хуралынга профэвилел организацияларының ажылынга хөй-ниитичи эгелээшкинни улам калбартырының дугайында эвээш эвес чугаалар болгулаан. Күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң даргазы эш Матсоп банкы, садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлеринде бо ажылды канчаар чоруп турарының дугайында чамдык дуржулгаларны чугаалаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы эш Б. Ш. Долчаңмаа, СЭКП обкомунуң парторганнар килдизиниң эргелекчизи Г. В. Иванов олар аная база санал берип, республиканың мурнунда салдының турар сорулгаларны база чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседири дээш демиселге ажылчы чоннарның куш-ажылчы идеикейин улам бедидер талазы-биле профэвилелдериниң организакчы болгаш кижизидикчи ролюн ам-даа күштелдириниң эргежок чугулазын айытканнар.

ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XIII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг күүседир талазы-биле практиктиг хемчеглерни айыткан делгеренгей доктаалды республиканың профэвилел активиниң хуралы хүлээп алган.

Куш-ажылчы бирги тиилелге

«Тыва-тудуг» трезинің транспортчулары Улуг Октябрьның 46 чыл оюнга алдаржытқан куш-ажылчы эзлчегге турупкаш, октябрь айда чүүк сөөртүрүнүң планын тонна-километр талазы-биле 109,4 хуу күүседип, куш-ажылчы бирги тиилелгени чедип алган.

Амгы үеде республикада база бир улуг автоажыл-агый апарган ол № 12 АТК-ның чолаачылары бистиң республиканың кандыг-даа берге оруктары-биле ыңай-бээр чоруп турарлар. Олар тудуг материалдарын, ажылчын күштү, дериг-хереклерни болгаш оттулар үүлдү Ак-Довурактың онза чугула тудуунун, Тыванын металлургиязының баштайгызы—«Тыва-кобальтының» бүгү тудуг объектилеринге, бистиң республиканың найысылалы— Кызылдың чурттарга бажыннарының, үлетпүрүнүң, культура-амыдыралдың тудуг шелдеринге, минералдыг чемишчидилгелерни «Кек-Тей», «Сукпак», дуржулга станциязы, «Межегей», «Элегес» болгаш «Тиилелге» совхозтарның мал фермаларынга, тараа складтарынга болгаш өске тудуг объектилеринге сөөртүп чедирип турарлар. Олар ыракны Тожунуң төвү Тоора-Хемниң, Самагалдайның, Туранның, Шагаан-Арыгның, Чадаананың болгаш республиканың өске-даа хөй-хөй суурларынга база чедип кээп турарлар.

Социалистиг чарышка чедип алган тиилелгезинге сорук кирген № 12 АТК-ның чолаачылары болгаш септекчилери бистиң чуртувустуң улус ажыл-агыйының бүгү адырларының хөгжүлдезинге онза чугула ужур-дузалыг айтырыг болур химия үлетпүрүн улам ыңай хөгжүдер болгаш химия продуктуларын база материалдарын улус ажыл-агыйынга калбаа-биле ажыглаар дугайында айтырыгны чугаалажып өөр СЭКП ТК-ның эзлчеглиг Пленуму декабрьда болур дугайында медээни улуг өөрүшкү-биле ужурашканнар.

Куш-ажылчы чаа-чаа тиилелгелер, планны 10—15 хуудан эвээш эвес ажыр күүседири дээш чолаачылар эштер Белов, Петухов, Попов, Кузнецов, Голубцов, токарь Блинников болгаш өске хөй-хөй эштер күжениишкинниг ажылдап турарлар.

Н. ТЫМЧУК.

ЧОЛААЧЫЛАР БОЛУРЛАР

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозта мурнуку чылдарда ышкаш, бо чылын база үшкү классың чолаачыларын белеткээр тускай бөлүм ажыттынган. Бөлүмнү ийиги класстың чолаачызы Х. Аңгыр-оол башкылап турар. Техниканы шиңгээдип алгаш, чолаачылаар эргени чедип алыр деп турарларның арызында ажылчын аныяктардан аңгыда үстүкү класстарның өвереничилери, башкылар, мал эмчилери, бухгалтерлер база бар. Бөлүмнүң башкызы кичээл бүрүзүнге эки белеткенип алгаш, дыңнаачыларга быжыг билигни берип турар. Бистиң совхозка ам удавас ийиги класстың чолаачыларын болгаш трактористерни белеткээр бөлүмнер база ажылдап эгелээр.

В. САТ.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидери дээш

Улуг-Хем ыяш ажыл-агый чери — республиканың улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи. Бо бүдүрүлге черинде бир ажылчын бүрүзүнге-ле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн 10 айлар планы 102,4 хуу күүсеттинген. Ыяш ажыл-агый чери 2712 рубльдиг орулгазын бээр тургаш, 2778 рубльдиг берген. 1962 чылдың олла үеви-биле деңнээрге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 5,3 хуу өскен. Он айлар дургузунда бир ажылчын 292 кубометр ыяш белеткээр ужуруг тургаш, херек кырында 319 кубометрни белеткээн. Оон уламындан ыяш ажыл-агый чери 3057 кубометр ыяшты пландан ажыр белеткеп алган.

Ыяш ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының киржикчилери чурттуң бүгү ыяш белеткелчилеринге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидер болгаш чеди чылдың төнчүзүнде бир ажылчын-на чыл иштинде 600—620 кубометр ыяшты белеткээн турарын чедип алыр деп кыйгырыгны хүлээп алганнар.

Ол кыйгырыга харыы кылдыр Улуг-Хем ыяш ажыл-агый чериниң ыяш белеткелчилери күш-ажылчы сорук кириишкинниг ажылдап турарлар.

Сыстыг-Хем ыяш ажыл-агый пунктузунуң Н. Даржанакка удуртқан 9 кижи составтыг бригадазы бо чылдың 8 айларында 8793 кубометр ыяшты белеткээн болгаш салдадың чоруткан. А бригаданың кижи бүрүзү-ле 977 кубометр ыяшты белеткээн. Ажылдың шак мындыг бедик бүдүрүкчүлүг чоруун бо бригада канчап чедип алганыл? Хамыктың мурнунда ажылды эки организастаанында, ажылчын күжүн шын таарыштыр тургузуп турарында.

Даржанактың бригадазы бистиң республиканың ыяш белеткелчилериниң орук айтыр шолбаны болуп турар. Ынчангаш ол бригаданың аргадуржулгазын дүрген тарадып неп-терелири чугула.

Ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле мебель цеги база эки түпнелдерни чедип алган. 1963 чылдың 10 айларында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын ол цех 109,2 хуу күүсеткен. Мебель бүдүрүлгезинге чаа технологияны ажыглаанының түннелинде цехте күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү барык 2 катап бедээн болгаш ажылчын күжү кызырылган. Мебель цегинің слесары И. Полушин биле станокчу П. Непомнящий олар чымчак диваннарның болгаш диван-орунларның пружиналарын белеткээр чаа станокту чогаатканнар. Бо чылдың мартта станок кылдынган болгаш бүдүрүлгеже киргениниң ачызында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 1,5 катап өскен. Амгы үеде станок чылда-ла 3 муң рубльдиг камналгазын берип турар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планын чаңгыс-ла хуу кылдыр ажыр күүсеткен чорук ыяш ажыл-агый черинге пландан ажыр 17,24 муң рубльдиг ниити продукциязын бээр. А, ол дээрге пландан ажыр 172 хеп шкавы азы 955 кубометр дилгеп ыяш-тыр, а ужурган ыяшче ону шилчидер болза, 2293 кубометр болур. Мебель цегинің ажылчын бүрүзү күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн хүндө-ле 1 рубль чедир бедидип болур. Ыяш цех күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 1 хуу бедидип шыдаар болгаш хүнде-ле 1 хеп шкавын пландан ажыр бүдүрүптер аргалыг апаар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң бүгү аргалары Улуг-Хем ыяш ажыл-агый черинде бар. Мебель цегинде дежурный эптекчи-слесарь болгаш дежурный электрик деп ийи албан-дужаалдыг ажылчыннар бар. А олар ийилээн колдуунда чаңгыс-ла ажылды кылып турарлар. Бо ийи ажылга чаңгыс кижини ажылдадып болур. Ол чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка бедидер ийик. Дузалаар ажылчыннарның штадын эде көөрү, нормаалашкынны өскидери чугула. Кылганын барымдаалап шалын төлөөр системаны дидими-биле ажыглап, станок дерилгелерин болгаш ыяш ажыл-агый техниказының септелгезин чогуур өй-шаанда чорудары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериңге база-ла улуг ужур-дузалыг. Ажылчыннарның, ең ылаңгыя трактористернің, ыяш ужурукчуларының, чазаныкчыларның мергежилин улам бедидип, ажылчын бүрүзү ийи болгаш оон-даа хөй тускай мергежилдерни чедип алган турарын хандырар херек.

Бар аргаларны чөп ажыглап тургаш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидер дээш Улуг-Хем ыяш ажыл-агый чериниң коллективиниң ажылчыннары боттарының бүгү күжүн, энергиязын харамнанмастар.

Л. БАШКИРЦЕВ,
Улуг-Хем ыяш ажыл-агый чериниң нормалаашкын талазы-биле улуг инженери.

Совхозтар ажылчыннарынга тускай хептер бээрин чурумчудар

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак ажылчы чоннарының кадыының дугайында хүн-бүү сагыш салып турар. Ол сорулгага күрүнеден хөй акша-хөрөнгилерни чарыгдап турар. Ол хөрөнгилер айыыл чок чоруктуң техниказының талазы-биле хемчеглерге, күш-ажылдың хоралыг байдалдарында цехтерге ажылдаар ажылчыннарга тускай үстер болгаш хептер бээринге чарыгдаттынар.

Көдээ ажыл-агыйның күрүне бүдүрүлгелериниң ажылчыннарынга болгаш албан-хаакчыларынга тускай хептерни халаска адырлар аайы-биле чаңгыс аай нормаларны күш-ажыл болгаш ажыл төлевириниң айтырыгларының талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң күрүне комитеди болгаш ВЦСПС-тиң Президиуму 1959 чылдың декабрь 30-де бадылаан.

Чижээ, совхозтарның малчыннарынга: саанчыларга, быаа ажаакчыларына хөвец-саазын пөстен кылган халаттар болгаш резина сапыктар, хойжуларга, инек кадарчыларына, чылгычыларга — хөвец-саазын пөстен кылган плащтар болгаш кирза сапыктар, алгы тоннар, хөвенниг фуфайкалар, чүвүрлер, кицис идиктер, чагылар бээри көрдүнгеп. Оларны эдилээриниң хуусаалары 24 айдан 48 ай чедир доктааткан.

Тускай хептерни бээриниң, кадагалаарының болгаш эдилээриниң чурумунуң дугайында саавырны ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң күш-ажыл болгаш ажыл төлевириниң талазы-биле күрүне комитеди ВЦСПС-биле кады 1960 чылдың июнь 11-де бадылаан.

Ажылчыннарга халаска берип турар тускай хептер болгаш камгалал херекселдери болза бүдүрүлгениң өнүзү болур. Ынчангаш ол хептерни болгаш камгалал херекселдерин чуурун, септээрин болгаш дезинфексилээрин бүдүрүлгениң күсели-биле чорудар. Ажыглалдан үнген тускай хептерни чүгле септеп, чуп, дезинфексилээн соонда өске ажылчыннарга бээр. Оларны ажыглаарының хуусааларын ук хептернин элендизинин хемчээлин барымдаалап албан чери болгаш ажылчын комитеди доктааадыр.

Бир эвес албан чери ажылчынга халаска берзе чогуур тускай хептерни бербээн болгаш оларны ук ажылчын бодунуң күсели-биле садып алган болза оон өртээн албан чери күрүне садыының азы кооперацияның өртээн ёзугаар ажылчынга дедир эгидип бээр хүлээлгелиг (КЗОТ-туң 142 үүлү).

Тускай хептерни ажыглаарының хуусаалары төнгенде азы ажылчынны ажылдан үндүргенде база ук хептерни эдилээри көрдүнмээн өске ажылче шилчээнде ажылчын кижи эдилээн хептерин дедир дужаап бээр ужурлуг.

Эдилээриниң доктааттынган хуусазы четпээнде ажылчындан хамаарышпас чылдагааннар-биле ажыглалдан үнген хептернин өрнунга бүдүрүлге чери өске хеп-биле солуур. ажыглалдан үнген хепти септеп-селиир хүлээлгелиг.

Ажылдан үнүп турар болгаш өске ажылче шилчиткен ажылчынның эдилеп турган тускай хевин администрация чери хүлээп алыр болгаш ажылчындан хамаарылга чок чылдагаан-биле электен-не элендизи четкен хептиң өртээн ажылчындан администрация төледир эрге чок.

Тускай хептерни бээриниң, ажыглаарының болгаш дедир дужаарының, а ол ышкаш ук хептерни чидиргениниң азы өш-биле үрегден буданнааның дугайында айтырыглар талазы-биле күш-ажыл маргылдааларын ниити чурум-биле, тодаргайларга күш-ажыл маргылдаалларының талазы-биле комиссияларга, ажылчын комитединге болгаш судка шиитпирлээр.

Ажылчын комитеттер болза, тускай хептерни доктааттынган норма ёзугаар ажылчыннарга берип турарынга хөй-ниитиниң контролюн доктаамал боттандырар, кадагалап шыгжаар тускай хептерни аштап, чуурун, септээрин, элендизи четчип, ажыглалдан үнгеннерин чаа хептер-биле солуурун өй-шаанда чедип алыры чугула.

Ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны тускай хептер-биле база камгалал херекселдери-биле хандырары дээш, оларны тыпсыр, кадагалаар, эдилээр талазы-биле күштүг турар чурумнарның күүселдези дээш харыысалганы бүдүрүлгелериниң (совхозтарның) удуртукчуларынга онаап турар.

Ындыг болза-даа бистиң республикада дыка хөй совхозтарның директорларының талазындан тускай хептерни ажылчыннарга тыпсып бээриниң база кадагалаарының чурумунуң дугайында саавырны хажыдар, ажылчыннарның күш-ажылын камгалаар талазы-биле коллективтиг керээлерде хүлээлгелерин күүсетпейн баар чоруктар эвээш эвес. Чижээ, «Тес-Хем» совхозта ажылчыннарга 4 муң рубль түүнүг тускай хептерни берген болза-да, ол хептерниң үчёду кылдынмаан. Тускай хептерни кажан бергенин, оларны кымнарга быжыглаанын доктаадың тургузары берге. Халаска тыпсыр тускай хептерни кандыг мергежилдиг ажылчыннарга бээриниң дугайында даңзы совхозтуң бухгалтерия чериндe чок болган.

Ол совхозта дыка хөй ажылчыннар: тудугжулар, малчыннар, механизаторлар тускай хептер албайн турар. Ынчаарга «Тес-Хем» совхозта ажылчын комитеди боттарының эргелерин ажыглавайн, тускай хептерни ажылчыннарга өй-шаанда берип турарын контрольдавайн база администрация чериниң негевейн келген.

Моон соңгаар ажылчыннарга тускай хептер бээр талазы-биле четпестер-биле эптежип болбас. Совхозтарда ажылчын комитеттери болза, ажылчын, албан-хаакчыларга тускай хептерни халаска бээриниң, оларны кадагалаарының чурумунуң дугайында саавырның негелделериниң бүрүн күүселдезин хандырарын чедип алыр, аңаа шыңгыы контрольду тургузар ужурлуг.

М. КАЗАНЦЕВ,
Облпрофчөвүлелиниң инструктору.

ТАДЖИК ССР. Куруг ховунуң суг сордурар станциязы алды муң гектар кургаг черни суггарган, ол станция бирги көдүрлүүшкүннүң станциязы болуп турар. Амгы үеде ийиги көдүрлүүшкүннүң ындыг станциязын тудуп турар. Ында тургузугларның күчүзү кандыгыл дээрге. Сыр-Дарьяның суун олар 80 метр бедидир көдүрер. Станция 1964 чылдың суггарылга сезонунда ажыглалга кирер. Баштайгы агрегаттарны ажыглалга киирери-биле холбаштыр шөлге секунда бүрүзүнде 24 кубометр суг кирип турар болур.

ЧУРУКТА: Куруг ховунуң суг сордурар станциязында ийиги көдүрлүүшкүннүң черин тудуп турары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Техниканың ажаалдазын, кадагалалын экижидер

Барыын-Хемчик районнуң Эрги-Барлык көдээ Совединге хамааржыл турар «Мурнакчы» болгаш «Большевик» колхозтарда аныы-бүрү маркаларлыг 34 тракторлар, 118 комбайннар, 28 автомашиналар болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа машина-техниказы бар.

Техниканың чаа хевирлерин өөренир, оон ажыглалының талазы-биле мурнакчы дуржулганы шиңгээдир, техниканы узун хуусаалыг эдилээр, оон ажаалдазын, айыыл чок болур чоруун, арыг-шеверин экижидер талазы-биле бо колхозтарда үлегерлиг механизаторларның саны чыл бүрү өзүп турар. Оларга «Мурнакчы» колхозта трактористер Бадакай, Бичеоол, Алдын-оол, комбайнерлер Баныш, Киндермаа; чолаачылар Өрге, Кунгаа, Байыр, «Большевик» колхозта трактористер Матпай-оол, Көк-оол, Киим-оол, комбайнерлер Эренсен, Болат, Матпа-Дамба, чолаачылар Мадат-оол; Чакын олар хамааржыр.

Моон-биле чергелештир бо колхозтарда техниканың ажаалда-хайгааралының болгаш айыыл чок болур чоруун хандырарының талазы-биле улуг четпестер бар. «Мурнакчы» колхозтуң чолаачызы Бапаа бодунуң оваарымча чогу-биле авария кылгаш, «ЗИС-355» маркалыг чаа машинаны үреп каан.

Чолаачылар Здов, Чаваш-оол олар техниктиг ажаалданы өй-шаанда кылбайн турар. Ынчангаш оларның эдилеп турар машиналары үргүүчү үрелиишкиннерге таваржып турар. «СК-3» комбайннарның башкарыкчылары К. Кама, О. Тараачын олар эрткен ажаап алыышкын сезонунда комбайннарны үрелиишкинге таварыштырган, ажаан алыышкынга улуг-хуузун киирбээннер. Ылаңгыя эш Кама заводтан мырыңай чаа үнген «СК-3» комбайнны үреп каан.

«Большевик» колхозта «ДТ-54» деп тракторнуң башкарыкчызы Д. Амыр, «ДТ-24» тракторнуң башкарыкчызы Х. Дадар-оол олар боттарының оваарымча чогу-биле авария кылгаш, ол тракторларны үрээн. Электростанцияның моторизи Х. Доокай 2 дизельдиг моторну болгаш 2 генераторну өртедип, колхозту улуг каража-когаралга таварыштырган. Чолаачы О. Дондук колхозтуң бо чылын чаа садып алганы «ГАЗ-51» маркалыг машиназын эзирик чоруп тургаш үреп каан.

Ол ышкаш боттарында быжыглаал техниказынга кам чок, оларның техниктиг ажаалдазын чорутпас, техниканы амы-хуузунда ажылынга ажыглаар, хөлези-биле кижилериниң хуу ажылын кылын бээр, арагалаар, оон уламындан техника үрээр өскедал эштер бар.

Колхозтарда гаражтар, техника тургузар тускай черлер бар турда-ла, машина-техниканы боттарының хууда өнчүзү ышкаш, боттарының бажыңнарының чанында тургускулаш алган турар чорук болза, ол техниканы хуу ажылга ажыглаарынга эптиг болуп турар. Мону чоокку үеде шыңгыы чурумчудары чугула.

Кывар-чаар материалдың камналгазы дендии багай болуп, хову турлагларында доскаар-доскаары-биле төктүп чыткылаар түүдер бар. Маңза чижек кылдыр «Мурнакчы» колхозтуң Манчуректе, Бавыдайда, «Большевик» колхозтуң Боом-Бажы, Ак-Хемде хову турлаглары турган чөлеринде чыткылап калгылаан кывар-чаар материалдарны хөй-биле көрүп болур.

Бо талазы-биле хову бригадаларының бригадирлери, механиктер, автогараж эргелекчилери харыысалга чок ажылдан турарын ол бүгү хөрөчилеп турар.

Техниканың ажаалдазын болгаш ажыглалын бүгү-ниитиниң контролюнга тургузар дээш организастыг хемчеглерни ап чорудары чугула. Колхозтарда ревизия комиссиялары (даргалары Шожут-оол, Оолак), партия-күрүне контролюнуң белүктери техниканың ажаалда-хайгааралын экижидер талазы-биле кичээнгейлиг ажылдаза чогуур. Бо талазы-биле көдээ Совет куускому (даргазы эш Ендак-Самбуу) база ажылдаар херек.

Бо бүгү ажылдарны башкарып чорудары колхозтарның баштаар черлериниңден, партия эге организацияларындан негеттинип турар.

С. ОЧУР.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

Чыраа-Бажы 11 чыл школазынга солун кежээлер болганчок-ла эрттип турар. Белеткелдиг эрттирген кежээлер кижизидилге талазы-биле ужур-дузалыг болгаш дыштанылга характерлиг болур. Өөреничилернин, башкыларның күжү-биле литература, физика кежээзи база эрткен.

Бо удаада «Чыраа-Бажы» совхозтуң мурнакчы саанчылары — М. Өшкү-Саар, М. Опуй-оол олар-биле школачыларның ужуражыышкыны болган.

Кежээге саанчы М. Өшкү-Саар сөс алгаш: 1959 чылдан бээр саанчылап келген үеэнинің дургузунда таварышкан бергелерни кандыг арга-биле ажып эрткенин, партияның, чазахтың чон дугайында аажок улуг сагыш салыышкынын, электри саалдың улуг ужур-дузазын өөреничилерге таныштырып чугаалаан.

Бо саанчы 1959 чылда бодунга быжыглаан 18 инектерниң бирээзинден-не 1120, 1962 чылда 30 инектерниң бирээзинге онаштыр 1721, а 1963 чылдың 10 айлар дургузунда бир инектен (30 инек) 1770 кг суттуг саап алган. Школачылар эки өөренген турарын, кажан өөредилгезин дооскан школачылар совхозтуң ажыл-агыйының бүгү адырларынга, ылаңгыя саанчылап ажылдаарын ол күзээн. Күш-ажылчы чедишкинин саанчы М. Опуй өөреничилерге чугаалавышаан, школазының өөредилгезин эки дооскаш, совхозка үреттүнелдиг ажылдаарын оларга идегээн.

К. Калдар-оол, М. Билимаа сөс ап чүве чугаалавышаан, ажылынга чедишкиннерлиг болурун хүндүлүг аалчыларга күзээн.

В. САТ.

Чыраа-Бажы 11 чыл школазының башкызы.

Чөөн-Хемчик район.

ЧӨПТҮГ НЕГЕЛДЕ

Хүн келген тудум-на бистиң амыдыралывыс улам чаагайжып, байыш турар. Кылыш билбес чүвези чок совет кижилер хүн бүрү чаа-чаа ажыдыышкыннарны кылып, күш-ажылчы чедишкиннерни чедип ап турар болгай. Ынчангаш чоннуң солун, сеткүүл, радио болгаш оон-даа өске культурлуг негеделери амыдыралдың чаагайжааны-биле деңге өзүп орар. Амгы үеде бистиң чүртүвүстүң кайы-даа булуннарында солун чагыдылгазы чок болгаш радио дыңнавайн турар өрегени тывары берге.

Ынчалза-даа Улуг-Хем районнуң Ак-Туруг суурга тыва дылга дамчыдылга дыңналбаандан бээр ай четкен. Ында харылзаа салбырындан негээрге: «Бистиң радиовустуң дөзү Чаа-Хөл суурда. Ында үзүп турардыр» деп каар бо-ла.

Чоннуң бо негелдези чөптүг. Ону шиитпирлээрин канчап-даа соңгаарладып болбас ужурлуг. Ынчангаш Улуг-Хем районнуң харылзаа контөразының начальниги эш Гиродая бо талазы-биле дарый хемчег алырын Ак-Туругнуң чону негеп турар.

М. ДАНЗЫН.

Мананар, садып бээр бис

«Найырал» совхозтуң салбыры — Үрбүн чурттакчы чон талазы-биле улуг суур. Ында улуг клубту көдээ Совет ойнаар херекселдер-биле хандырбаан. 7—8 чылдар иштинде чаңгыс-даа септелге кылбаан эрги баан бар. Клубтуң кышка белеткели база четпес. Кыжын одаары-биле белеткезе чогуур 48 кубометр токпак ыяштың үчүле 24 кубометри белеткеттинген.

Оон ыңай суурда кино доктаамал үнмейн турар. Чүге дээрге кинемеханик Чаа-Хөл суурдан кээп ажылдап турар. Көдээ Совет ону бажыңбиле хандырбаан. Клубка ойнаар херекселдер садар талазы-биле негелдени каш удаа тургускан. Ынчалзадаа көдээ Совет даргазы эш Түлүш тоомча чок болуп, чүгле мынча деп харылап каар: «Ону билип турар кижи мен. Мананар».

Ынчалза-даа дарганың аазаашкыны мынчага дээр сураг.

М. ДҮВЕНДЕЙ.

Улуг-Хем район.

Контрольду күштелдирер

Барыын-Хемчик районнуң «Малчын» колхозунуң аъш-чем продуктуларының складын дамчыштыр продуктуларны үндүрүп, киирер талазы-биле саң-хөө чурумунга таарышпас будулчак түүлдер хөй болуп турар.

Аъш-чем складынга соккан малдың коң эъди, далган, тараа, саржаг болгаш дириг-даа мал үргүлүч дужааттынып турар. Склад эргелекчизи Алдын-оол ол продуктуларны база малды хүлээп алгаш, хүлээп алыышкын документилерин, ылаңгыя актыларны боду кылып ап турар. Ол ышкаш ол-ла продуктуларны эш Алдын-оол колхозчуларга туда акшага садып, хөй түүнүг акшаны тудуп турар. Оон ыңай хову ажылының бригадазының бригадири Самбуу база бригадада тарааны боду садыглап, оон өртээн хүлээп ап турар.

Складтан болгаш хову бригадазыдан туда акшага сайгарып саткан продукцияның өртээ чүге колхозтуң кассазын дамчыштыр кирбейн турарыл, оон будулгаазын болу бербес бе? деп айтырыг салырга колхозтуң бухгалтерлери эштер Ендан, Дамба олар болза эш Алдын-оол ак-сеткилдиг кижи чүве дээш херекке албайн турар. Мен бодаарымга ол саң-хөө чурумунга черле таарышпас. Оон самчыгдал, дудагдал үнүп болур.

Мынчангаш колхоз баштаар черн, оон саң ажылдакчылары складка кирер болгаш оон үндүрер продуктларны чүгле хүлээп алышкын документилерин барымдаалап, орулга, чарылга ордерлери-биле сайгарып туда кирер акша көпеекти колхозтуң кассазын дамчыштыр хүлээп алырын чурумчудары, ол ышкаш колхозта партия-күрүне контролюнуң белүү ниитиниң хөрөнгизинге контрольду күштелдирери күзенчиг.

Ш. ИРГИТ.

Хылыштың болгаш долларның эвилели

Хылыштың болгаш долларның эвилели! Америк «амыдыралдың овур-хевириниң» чугула талаларының бирээзин ол сөстер тодарадып турар. Ийе, АКШ-тың монополистиг капиталының илерээшкини болур доллар биле капиталга бараан болуп турар шериг дайынзырактарның арында ең ханы харылзаа туруп турар.

Ол эвилел болза, монополиялардың алыс бүдүш-шынары болуп турар кончаага харамдыгар чорукка, боттарының тергиндээшкинин калбартырынче оларның ораалдажыышкыннарынга, бүгү делегейни чаалап алырынга үндезилеттинген. Монополистиг капитал бодунуң алыс бүдүш-шынары-биле алырга, тайбыңның дайзыны, агрессияның болгаш дайынның талалакчызы болуп турар. Харын оон уламындан, империализм туруп турда дайынның тыптып келир экономиктиг үндезини бар бооп турар.

Монополиялар дайынны болгаш аңаа белеткелди орулгалыг түүл кылдыр көрүп турар. Делегейниң ийи дайыннарының үезинде океан ындының хардаачылары онза баланнар. Делегейниң бирги дайынындан 35 миллиард доллар ажыг, ийизиден—107 миллиард доллар кончаны алганнар.

Америк империалистер дайын сөөлүндеги үеде чепсегленишкинни дендии үрдүндүр бүдүрүп туруп берген. 1959—1960 саң-хөө чылында АКШ-тың чазаанын чүгле шуут дайын чарыгдалдары хемчээл чок хөй түүнүг—45,7 миллиард доллар болган. Ол түүнге монополиялар бөкпээннер. 1962—1963 чылда олар дайын сорулгаларына 53 миллиард долларны чарыгдаан, а 1963 — 1964 чылда 55,7 миллиард долларны дөзевилээн.

АКШ-тың камгалал министерствозунуң шериг чагыгларына төлевириниң чуруму-биле ең улуг монополиялар дайын чарыгдалдарының ниити түүнүнүң барык чартыын ап турар. Күрүне бюджеди болза миллиард-миллиард хөрөнгилерни таарыштыр хуваарынын аажок улуг машиназы болур-дур.

Каттышкан Штаттарның шериг чарыгдалдарын хамыктың мурнунда ажылчы чоннарның күсели-биле акшаландырып турар. Америк экономистерниң санап көргенин ёзугаар алырга, чепсегленишкинни өңдере бүдүрерин улуу-биле күштелдиреринге АКШ-тың башкарыкчы бөлүктериниң ажыглаары, Көрейге болган дайынның эгелээн үезинден бээр 1959—1960 саң-хөө чылынга чедир. ортумак америк өг-бүленің чылдың-на төлеп келген үндүрүглериниң түүү 634 доллар чедир көвүдээн, оон иштинден 524 долларны чазак шуут шериг чарыгдалынга чарыгдап турар. Ынчаарга үндүрүглериниң ниити түүнүнүң бештин үш кезээн чылда алыр орулгазы амыдырап чурттаарынга безин четпес болуп турар американнар төлеп турар.

Чондан хавырып ап турар хөрөнгилерни Каттышкан Штаттарның күрүне машиназы чепсегленишкинни эңдере бүдүреринге чаржып турар корпорацияларның сейферинче кирип турар. Шериг чарыгдалдарының ниити үлүүнүң дөрттүү үш кезээ хирезин чыл бүрүде-ле чүс-чүс монополдуг каттыжыышкыннар, а үштүү бирин—чүгле он ең улуг монополиялар чооглап турар, оларның аразында; «Дженерал дайнэмикс», «Локхид», «Боинг», «Дженерал электрик» болгаш «Норт америкэн авиэйшн» деп беш монополиялар онзазы-биле ылгалып турар. Ол беш каттыжыышкыннар шериг бүдүрүглезинің атом, ракета, ужар-түүл болгаш электрон адырларының кожайлары болуп турарлар.

Пентагоннуң генералдары болгаш дээди офицерлери шериг чагыгларын хуваап, монополияларның продукциязынга өртектерни доктаадып турар. Олар ыракта-ла ак-сеткилдиг эвес, харын алыр, чииринге ынак кижилер-дир ийин. Ынчангаш чагыгларның 87 хире хуузун ындыг-ла үндезилел чокка туразында доктаадып каан өртектер ёзугаар сайгарып турар. Оон түүнелинде өртектер ракеталарның дүргени дег өзүп турар. Амгы үеде бомба ап чоруур «Б-58» деп самолёттун бир фунтузу дээш чазак монополияларга 568 долларны төлеп турар, ынчаарга фунт алдынның үнези 560 доллар болуп турар. Самолётту арыг алдындан кудуп каан чүве дег-дир!

Пентагонга тура боттарынга дузалаш турган кижилерни монополиялар утпас, ынчангаш шериг албанындам халашкан генералдарга, адмиралдарга болгаш полковниктерге чылда 100 муң доллар хире ажыкты алыр албан дужаалдарны берип турар. Оон ужурундан демгилер Пентагонда артыш калган кижилер-биле боттарының ең чоок харылзаазын хары угда хандырып ап турарлар. Хылыштың болгаш долларның эвилели бот-бодун хүндүлежип турган дег ышкажыл.

1960 чылда шериг продукциязының ең улуг берикчилери болуп турар 72 монополияларның удуртур аппарадынга 250 хире халашкан генералдар болгаш адмиралдар, оон иштинде «Дженерал дайнэмиксе» — 27, «Локхидке»—27, «Рейдио корпорейшн оф Америкага»—15 кижа албан хаап турган.

Удуртур албан ажылга генералдарны, адмиралдарны болгаш дээди офицерлерни депшидип үндүрери чүгле үлетпүрде эвес, харын экономиканың өске-даа адырларында, а ол ышкаш күрүне аппарадында база көстүп турар. Дайынны бодунуң профессиязы кылган кижилер болур Пентагоннуң төлөөлекчилерин америк империалистер агрессчи политиканың ең таарымчалыг тарадыкчылары кылдыр көрүп турары-биле сл чорук оон ыңай тайылбырлаттынар, оон туржук, агрессивлиг, террорнуң база расизмнин идеологиязын төп штаб база офицерлер бүрүн хуваажып турар.

АКШ-та хөй-хөй ең чугула удуртур албан дужаалдар Пентагонга онаажып турар, ол чорук хамааты албан черлеринге шериг ёзузуз сиициктирер арганы АКШ-тың башкарыкчы бөлүктеринге берип турар. 1957 чылда АКШ-ның чазак аппарадынның ангы-аңгы звеноларын 200 генералдар болгаш адмиралдар, 1.300 полковниктер база бирги раңганың капитаннары, өске дужаалдарлыг 6.000 офицерлер өөлеп тургач. Ол дириг пирамиданы мурнундагы президент—генерал Эйзенхауэрниң ат-алдары ең улуу-биле бедиткеп чүве дег болган. Ам АКШ-тың администрациязын генерал эвес кижи башкарып турар, ынчалза-даа чазак аппарадында удуртур албан-дужаалдарда шериг кижилериниң саны эвээжевээн.

Хылыш биле долларның эвилелиниң быжыг дээн хевирлериниң бирээзи болза—шпионнаар, диверсиялаар ажыл болуп турар. «Шпионнаар ажыл бистиң хүннеривисте улам-на чечектелип турар» деп бижээш, ындыг албан-ажылга чылда үш миллиард хире долларны чарыгдап турарын «Юнайтед Стейс Ньюс энд Уорд рипорт» деп америк журнал хүлээп көрген.

Көскү америк журналистериниң бирээзи Стюарт Олсоп АКШ-тың шпиончу-диверсиялыг кол албан чери — Төп разведка эргелелиниң чажыттарынче ханылап кирер арганы алгаш. Ол бодунуң демдеглелинге мынча деп бижээн: «Төп разведка эргелели күрүне департаментизинге бодаарга, ыракта-ла хөй акшалы чарыгдап турар, ынчангаш чамдыкта ол эргелел улуг, боттуг арге-чагырганы эөлеп, үстүкүлериниң политиказынга улуг салдарны чедирип турар. Чижээ, 1953 чылда Иранның премьери Моссадыкты болгаш 1954 чылда Гватемаланың коммунистерге таарышкан президентизи Хакобо Арбенс Гусманны дүжүргени дээш кол харыысалганы ТРЭ (Төп разведка эргелели — РЕД.) хүлээр апаар. ТРЭ-ниң ажылдакчылары 1954 чылда Чөөн Берлинге совет телефон чугаалажыышкынарын чүве артырбайн дыңнап алыр сорулга-биле кайгамчык түннельди казып алганнар. 1960 чылда

(Уланчызы 4-нү арында).

План күүсеттинген

Бай-Хаактың үлетпүр комбинадының туйбу цеги бо ажыл-агый чылында 600.000 туйбу бүдүрер планын сентябрьның баштайгы 10 хонуунга чедир-ле күүседипкен. Цехтиг чедишкинниг, эки ажылдаанының түннелинде районнуң колхозтары, совхозтары, албан, бүдүрүлге черлери туйбу-биле бүрүн хандыртынган.

Туйбуну станокка кыстырып кылырына эштер Коломысов, Кулмаева, Королев, Медведкина, Чечек болгаш Хоргуу олар бедик мергежилдиг өскүзүп, хүн-бүү 2 норманы күүседип келгеннер. Бүдүрүлгениң дирекция чери бо эштерниң кылган эки ажылын бедии-биле үнелеп, оларның аттарын комбинаттың хүндүлел самбыразында киирген.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.

Ниитинин контролюн экижидер

Күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң пленумундан

Бо чылдың ноябрының 22-де күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң II пленуму болуп эткен. Пленумга «Республикада садыг организацияларының болгаш будүрүлгелериниң ажылынга хөй-ниити контролюн экижидериниң дугайында» айтырыгны чугаалашкан. Бо талазы-биле илеткелди Тыва АССР-ниң садыг инспекциязының начальниги эш Г. Н. БАЛАКИНА кылган.

«Хөй-ниитиниң чемненилгезин улам ынай сайзырадырының болгаш экижидериниң дугайында» ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш СЭКП ТК-ның 1959 чылдың февраль 20-де хүлээп алган доктаалын күүсеткириниң талазы-биле чедип алган чедишкиннерни пленум демделээн. Бо аразында республиканың хоорайларында болгаш көдээ черлеринде 122 магазиннер, 58 столоваялар туттунган, оларны янзы-бүрү техникалар-биле дерээн. Ам үеде республикада ниитизи-биле 530 садыг, ниитиниң 149 чемненилге черлери ажылдап турар. Садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң ажылдакчыларының хөй нуруузу боттарының онаашкан ажылынга ак-сеткилдиг ажылдап, эки үлегер-чижээн көргүзүп турар. Кызыл горпозунуң № 2 столоваязының эзлчет повары Т. П. Найденова, № 7 столоваяның ажылдакчызы Ф. П. Тоиких, Тес-Хем райпозунуң ном садыының эргелекчизи А. Ф. Васюкова, «Тиилелге» совхозта рабкооптуң столовая повары М. А. Васюкова, Балгазын сельпозунуң Арыг-Бажы суурда магазинниң эргелекчизи М. В. Михайлова, «Чыраа-Бажы» совхозта рабкооптуң Чыргакы суурда магазинниң садыгжызы Куулар Сатпа олар мурнакчыларга санаттырып турар.

Моон-биле кады улуг четпестер бары пленумга илерээн. Оны илеткелчи болгаш санал берген эштер тодаргай фактыларга көргүскен. Кызылдың хлеб заводунга хлебтиң 2,1 хуузу, кондитер кылыгларының 18 хуузу, пиво заводунга пиво болгаш сускунга ижер сугларның 34 хуузу, эт комбинадынга эттиң 62 хуузу, куш аъдинің 42 хуузу үрей кылдынганы 1963 чылдың эгезинден бээр республиканың садыг инспекциязының эргелелинің чоруткан хыналдаларының түннели көргүскен. Оон аңгыда эт комбинадындан 5230 кг колбаса кылыгларының шынары багай болган, ол ышкаш сүт комбинадындан 26,5 тонна сүт болгаш сүттен кылган продуктулар ажыглалга кирбес кылдыр үрелген.

Продукцияны үрей кылыр чоруктар Кызылдың алгы заводунда, даранылга комбинадында, хоорайның үлетпүр комбинадында, мебель цехинде болгаш Шуурмактың, Бай-Хаактың, Шагаан-Арыгның, Турানың, Чадаананың райүлетпүр комбинаттарында база бары пленумга илерээн.

Садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлеринде улуг четпестер бар. Садыг инспекциязы болгаш хөй-ниити контролёрлары бо чылдың 9 айларының дургузында 425 садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлерин хынап көргеш, 383 янзы-бүрү үрээшкиннерни илереткен. Олар күрүненин үүрмектеп садар өртек үнезин өстүрүп турган болган. Садып алыкчыларга чедир чандырып, чедир деңзилеп, чедир хемчеп бербес таварылгалар 189 катап болганының фактылары илерээн.

Барааннарны садарының корум-чурумун үрээр таварылгалар хөй. Чижээ, Өвүр районнуң 12 магазиннерни хынаанының түннелинде 78 үүл барааннарның сатса чогуур күрүне өртектерин өстүрүп сатканы илерээн. Монгуш эргелекчилээн раймагта бир метри 5 рубль өртектиг пөстү 11 рубльге саткан. Торгалыг магазиничге дүдүй берген маргарин, печенье садып турган болгаш 22 үүл барааннарның өртектерин улгаттырып саткылаан. Районнуң садыг черлеринде шак мындыг чоруктары райпо даргазы эш Очур, кол бухгалтери эш Намзырай олар эскербейн келгеч. Оьыу профэвилелдиң райкому, ында хөй-ниити контролёрлары база-ла херекке албайн келген.

Барыын-Хемчихтиң садыгларын, столоваяларын үгле чаңгыс катап хынаанының түннелинде безин янзы-бүрү үрээшкиннер, хажыдыышкынныр дугайында 16 кижи хемчет хүлээгеи. Ол ышкаш Сесерлиг, Кара-Хаак садыгларында улуг четпестер база бар. Сесерлиг магазиниң эргелекчизи Губанова бир килограмм макаронну 10 көпеекке улгаттырган садып турган. Кара-Хаак магазиниңиң садыгжызы Шарабура 5 рубль 40 көпеек өртектиг дошпулуурну 15 рубльге болгаш өске-даа барааннарның өртээн улгаттырып саткылаан.

Республикада 220 хөй-ниити контролёрлары соңгуттурган. Олардан Чөөн-Хемчикте Волченко, Кызылда Тугаржык, Фаин, Воробьев ышкаш идепкейлиг ажылдакчылар хөй, олар массалыг хыналдаларга киржиринден аңгыда бот-идепкейлиг хыналарны база чорудуп турарлар. Эш Волченкога респотребсоюзтуң баштаар черинин хүндүлел бижиин тывыскан.

Хөй-ниитиниң контролёрларын соңгуп алгаш, оларны удуртуп башкарбас чоруктар барын пленум буруу шапкан. Чижээ, Кызыл хоорайда 120 хөй-ниити контролёрлар соңгуткан, а оларның хөй нуруузу ажылдавайн турар. Хөй-ниити контролёрларының ажылын профэвилел райкомнары, хооркомнары боттарының президиумнеринге чугаалажып көрбейн турары дыка четпес.

* * *

Пленумга болган илеткелдиң талазы-биле санал шүгүмүүлел делегеңгей болган. Өвүрнүң профэвилел райкомунуң даргазы эш Монгуш хөй-ниити контролёрлары-биле ажыл чорутпаачын, ооң ужурундан районнуң садыгларында корум-чурум чок чоруктарның барын миннир ужурга таварышкан. Кызылдың профэвилел хоскомунуң даргазы эш ЛАСКАРЕВ бодунуң саналынга хөй-ниити контролёрларының семинарларын организастаарын, дуржулга солчурунуң хуралдарын өй-өйде чорударын онзалап айыткан. Хөй-ниити контролёр эш ПОЧЕРНЯЕВ Кызыл горпозунуң № 10 болгаш Улуг-Хем ол чарыында магазиннериниң ажылында улуг четпестерни, хажыдыышкынныр тодаргай фактылар-биле көргүскен.

Кызыл горпозунуң № 1 салбыгының директору эш КАЗАНЦЕВ Кызылдың болгаш районнарның үлетпүр комбинаттарының, алгы заводунуң куду шынарлыг продукциялар берип турарын шүгүмүүлээн. Ылаңгыя алгы заводундан келген кидис идиктериниң 30 хуузу багай болганы-биле хүлээп алдынмаан. Оон ыңай райүлетпүр комбинаттары чугай белеткеевин турарындан, горпо чугайны Саян артындан сөөртүп эккеп турарын оратор шүгүмүүлээн.

Кызылдың партия-күрүне контроль комитединиң даргазы эш ИЛЬИН бодунуң саналынга хөй-ниити контролёрлары, ламгыы комиссиялары партия-күрүне контролюнуң бөлүктери-биле харылзаа чок ажылдап турарын демделевишаан, моон соңгаа бир дем-биле ажылдаарын сүмелээн. Респотребсоюзтуң хөй-ниити чемненилге ниитиниң начальниги эш НЕПОМНЯЩИЙ, Тожунуң профэвилел райкомунуң даргазы эш ИВАННЮКОВ, Кызыл горпозунуң ниити чемненилге килдизиниң начальниги эш КРАЮШКИНА, харылзаа белгилериде профком даргазы эш МАКАРЕНКО, горпода профком даргазы эш КОЗЛОВА болгаш өске-даа эштер пленумга санал берген.

СЭКП обкомунуң килдис эргелекчизи эш ГОРЕЛОВ пленумга санал бергеш, бо талазы-биле четпестерниц чылдагааны кадрлар-биле ажылдыц кошкааанда, удуртулганың четпезинде деп санаан. Садыг ажылдакчыларын шын шилиир, оларны өөредчи, кижизидер айтырыгже кичээнгей салыры оратор онзалап демделээн. Бо талазы-биле респотребсоюзтуң баштаар чери, профэвилел обкому болгаш ооң район, хоорай комитеттери боттуң хемчелерни алыры чугула.

Пленум чугаалашкан айтырыг талазы-биле делегеңгей доктаалды хүлээп алган.

Т. ТАРЖАА.

Совет корреспондентини камгалаары-биле

Чаа үүл парлалга агентилелдиң Конгода корреспондентизи Б. Г. Бекназар-Юзбашевке хамаарыштыр конго полициянның өнчүк-чөңгээлиг халдаашкыны билдине бээри-биле дораан-на ол дугайын совет парлалгага дыңнаткан. ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозу Конго Республиканың Москвада элчин черинге удурланыышкынны медеглеп, Б. Г. Бекназар-Юзбашевти доп-дораан хостаарын негээн.

* * *

Ю. Н. МЯКОТНЫХ БИЛЕ Б. Г. БЕКНАЗАР-ЮЗБАШЕВ ОЛАРНЫ ХОСТААН

ССРЭ-ниң Конгода элчин черинин атташези Ю. Н. Мякотныхты конго полиция ноябрь 19-та тудуп хоругдаан турган. Совет чазактың алган хемчеглериниң түннелинде ону хоругдалдан хостап үндүрген болгаш Төрээн чуртунче чаныпкан.

Чаа үүл парлалга агентилелдиң Конгода корреспондентизи Б. Г. Бекназар-Юзбашевти хоругдалдан база хостап үндүрген.

(СЭТА).

Ынчаарга Конгода совет элчин черинин чөвүлеикчизи Б. С. Воронинни моон мурнунда хостаан болгаш ол төрээн чуртундаээп чанып келгени билдингир болгай.

Улустар аразының кады ажылдажылгазының чылы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының XVIII сессиязы ноябрь 21-де болган пленарлыг хуралынга чаңгыс үн-биле хүлээп алган резолюциязынга Каттышкан Нациялар Организациязының туруп келгениниң чээрбиги чылы—1965 чылды—улустар аразының кады ажылдажылгазының чылы кылдыр, төлээлер адыш часкап турда, чарлаан. Резолюцияның төлевилелин Венесуэла, Гаитмея, Чаа Зеландия, Тринидад биле Тобаго, Швеция киргеи. Улустар аразының кады ажылдажылгазының чылын эрттирер талазы-биле комитетти Кол Ассамблеяның даргазының тоимулаары 12-ден хөй эвес кежигүннерлиг кылдыр тургузарын революция доктаадып турар. Улустар аразының кады ажылдажылгазының чылын эрттиреринің планнарын чогаадырын болгаш дугуржурун комитетке дааскан.

Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның политиказын удуртулга болдурбушаан, Совет чазак 1965 чылды улустар аразының кады ажылдажылгазының чылы кылдыр чарлаар дугайында саналды чөптүг деп көрүп турар. «Улустар аразының кады ажылдажылгазының чылы» деп айтырыгның талазы-биле Кол Ассамблеяның XVIII сессиязының пленарлыг хуралынга чүве чугаалап турган, Совет Эвилелинин төлээлекчизи Н. Т. Федоренко сагындырган деп, ол дугайын бо чылдың июль 9-та ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң КНО-нуң чиңгине секретары У. Танга чоруткан чагазынга дыңнаткан болгай.

Бир эвес күрүнелер делегей байдалын үндезини-биле экижидер, күрүнелер аразында харылзааларга дүшкүүрлүг чорукту болдуруп турар таарыштыр шиитпирлеттинмээн айтырыгларны тайбың шиитпирлээр сорулга-биле бүгү күжениишкиннерин амлан эгелээш салыр болза, үгле ол таварылгада улустар аразының кады ажылдажылгазычың чылын чедишкиниг эрттирип болур дээрзин ол чагаада демделеп турар. Бирги эвлегде ыңдыг айтырыгларга герман тайбың таарыштырылганы боттандырарының аргазы-биле делегейниц ниити дайынының уржуктарын узуткаары, аңаа үндезилээш Барыын Берлин дугайында айтырыгны шиитпирлээри, чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дужүрер дугайында дугуржулганы чарары, ядролуг чепсектиң бүгү шенеллелерин хоруур дугайында дугуржулганы чарары, ядролуг эвес зоналарны тургузар дугайында дугуржушкунну чедип алыры хамааржып турар. Совет төлээлекчи таарыштыр шиитпирлезе чогуур өске-даа айтырыгларны айыткан.

Улустар аразының кады ажылдажылгазының чылын эрттиреринге хамаарыштыр кандыгыл дизе, Совет Эвилелинин болалы-биле алырга, бирээде, 1965 чыл колониализминиң бүжар-чүдек системазын бүрүн болгаш тиюлунга чедир узуткаарының, амдаа колониалдыг хулданыгда турбушаан турар бүгү улустарга хосталганы болгаш хамаарышпас чоруктуг тыпсырының чылы болган турар ужурлуг; ийиде, НАТО-нуң чурттарының болгаш Варшава Керээзинин күрүнелериниң чепсектиг күштериниң чоок турар черлеринге: Төп болгаш Соңгу Европага, Чер ортузу далайга, Балканнарга, а ол ышкаш чер бөмбүрзээниң өске-даа районнарына, бир эвес чепсеглеиишкинни бүгүниити болгаш бүрүн дужүрер дугайында айтырыг 1965 чылга чедир шиитпирлеттинмейн баар болза, ядролуг эвес зоналарны тургузарының чылы болган турар ужурлуг; үште, сагыштыы-биле тургузар кандыг-бир мөсондактар болгаш ылгай көөр чоруктар чокка, деп эргенин болгаш бот-бодунга ажыктыг болур чоруктуг принциптеринге үндезилээш делегейниң бүгү районнарының болгаш чурттарының аразында делегей садыгчогумчуларының чылы болган турар ужурлуг. Күрүнелериниң экономиктиг

Эң бедик харысалга онаашкан болгаш улустарның идегелин ажыглап турар күрүне ажылдакчыларының киржилгези делегей байдалын кадыкшыдар талазы-биле шиитпирлерни хүлээп алырының сорулгазын болгаш найыралдың база кады ажылдажылганың харылзааларын чогумчуларын чиигедип турарын удуртулга болдурбушаан, КНО-нуң Кол Ассамблеязының XX байырлыг сессиязын КНО-нуң кежигүннери күрүнелериниң болгаш чурттарның чазактарының баштыңнарының деңнелиңге эрттиреринде Совет чазак саналдан турар деп, Н. С. Федоренко оон ыңай медеглээн.

Курдаларның негелдези өскерлиш чок артар

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Курд улустуң эргелерин камгалаар комитеттиң секретариады — демисежип турар курда улустуң даштыкыда төлээ чери — медеглел таратканы, «Багдадта баасисчи өзу-чурумнуң буурап дүшкени болгаш «национал гвардияны» дужүргени чогумчалыг болуушкун болур болгаш Ирак курдистанга дайын чорудулазының дорт салдары болуп турар» деп характерлээн.

Үгле 9 айлар дургузында догуннап келген баасисчи өзу-чурумнуң буурап дүшкен чоруу күрд улусса удур чорудуп турган агрессчи дайынга багдад чазак шериглериниң аштырыышкыны-биле үзүктел чок харылзашкан деп, медеглелде айтып турар.

Курд шимчээшкин биле Багдадтың аразынга келир үедеги харылзаалар чаа ирак удуртукчуларның туружундан хамааржыр апаар деп, медеглелде оон ыңай онзалап демделеп турар.

ИРАКТА БАЙДАЛ

КАИР. (СЭТА). Иракта чаа өзу-чурумнуң туруп келгениниң дөртү хүну чуртта иштики байдалдың улам ынай турумчуп турары-биле тайылбырлаттыып турар. Шериглер «национал гвардияның» удурланыышкынын шуут сый шапкан дээрзин шериг губернатор болгаш иштики херектер министри Рашид Муслех медеглээн деп, МЕН агентилел дыңнаткан. Бо чартык шериг организацияның артыышкыннары чурттуң янзы-бүрү районнарынче тарап сандараан. «Национал гвардияның» удуртукчуларын тудуп хоругдаан турар деп, Муслех чугаалаан. Кызырган чаа комендант шагын ноябрь 22-ден эгелээш кежээкиниң 6 шактан эртенгинин 8 шакка чедир доктаатган. Багдадтың кудумчуларын ам-даа өөзиргей хевээр артыышаал. Хоорайның кудумчуларында күштелдирген таңнышылдарлыг автомашиналар болгаш броневиктер чоруп турар. Президент ордузун, радиостанциязын болгаш өске-даа чугула черлерни танкылар-биле камгалап турар. Банкылар, магазиннерниң хөй нуруузу мынчага чедир хаалчак турбушаан. Ынчалза-даа аэродром болгаш төп телеграф өй-тавында ажылдап турар.

БАГДАД. (СЭТА). Чаа чазактың даштыкы политиказы каяа-даа каттышпас чоруккa, хосталгага ынаксыдыг бүгү улустар-биле найыралга, КНО-нуң принциптерин сагыырынга болгаш тайбыңны камгалаарынга үндезилеттинген турар деп, тус черниң болгаш даштыкы журналистерге чоокта чаа эрттирген парлалга конференциязынга чүве чугаалап турган, Ирактың президентизи Ареф медеглээн.

Тускай негелделер чок болгаш Иракты тускай догуннаашкынынга когарал чедирбес кандыг-даа материалдыг дузаламчыга Ирак байыр чедирер апаар деп, даштыкы экономиктиг болгаш шериг дузаламчыларының дугайында айтырыгга харыылавышаан, президент чугаалаан. Бисти хүндүлеп турарларны бис база-ла хүндүлээр апаар бис деп, президент немеп кааи.

Кандыг политиктиг партияларның ажыл-чорудулгазын чөпшээрээрил деп, аңаа дараазында салган айтырыгта президент «бо айтырыгны чугаалажып көргеш, шиитпирни үндүрер бис» деп харылаан.

Бүгү хамаатыларга оларның национал болгаш чүдүлгези хамаарылга чокка деп эргелерни тыпсырын чаа чазак бодап турар деп, курд улустуң айтырыынга хамаарыштыр президент айыткан.

Хылыштың болгаш долларның эвилели

(Төнчүзү. Эгези 3-кү арында).

«У-2» самолёттуң таарымча чок ужудуушкуну кедизинде баргаш, Парижке болган дээди деңнелдиң чөвүлел хуралын үскен болгай, ол базала ТРЭ-ниң үүлгедии болган. Адак сөөлүнде, эрге-чагыргага президент Кеннеди олуруп турган үеде Кубага болган ийи шыңгыы кризистериниң төвүнге ТРЭ турган».

АКШ-тың иштики амыдыралынга хылыштың болгаш долларның эвилелиниң илерээшкини раса талазы-биле ылгай көөр чоруктан, «хостуг» американнарны полиция талазы-биле хайгаараар чоруктан көстүп турар. Албан өзүзү-биле оларның «чаагай сеткилдиин» доктаамал хынаар чурум-биле чазактың 2.500 муң албан-хаакчылары, 2.695 муң шериг албанныглар база шериг будүрүлгелериниң 3 миллион ажылчыннары ол хайгааралдың адаанда туруп турар. «Мынчангаш бети дээрге-ле 8 миллион американнар доктаамал кыжаныышкын адаанда турар, оларны кемниг деп кандыг-бир чажыт дыннадыкчы кижи медээлептер болгаш олар боттарының кем-чогун бүзүредир апаар—деп, америк төөгүчү Флеминг бижээн.—Бир эвес ол 8 миллион кижинин өг-бүлелерин ап көөр чүве болза, барык 24 миллион америк хамаатылар кандыг-даа байдалда истелге адаанда туруп турардыр».

Херек кырында АКШ-тың бүгү чону хайгаарал адаанда туруп турар, чүге дээрге херек кырында америк гестапо болур истелгелериниң федералдыг бюрозу холунуң салааларының таңмазын бастырган он-он миллион кижилерни каш удаа адаан, ол кижилериниң истелге херээн тургускан. Улуг америк финансист Сайрус Итоннуң медеглээни мындыг: «Оларны кым кедеп чоруур эвес дээш, кижилери сестип хая көрүп чоруур карачаңгыс чурт болза Каттышкан Штаттар-дыр. Чогум-на полицейжи күрүне дугайында бодалды бодувус тургускан-дыр бис». АКШ-та федералдыг 75 агентилелдер хамаатыларны истеп кедеп чоруур, ол агентилелдерде чартык миллион чыгыы шивишкиннер болгаш херечилер ажылдап турарын Итон немей чугаалаан. Америк дайынзырактар хөй-хөй чурттарның улустарының мурнунга аар кемниг херектери-биле боттарын бужартаткан чорук — хылыш биле долларның бак сагыштыг хергээниң чедирген чүвези ол-дур. Америк армияның төөгүзү—ол дээрге, дээрбедекчи экспедицияларның болгаш ажык дээрбедээшкиннериниң үргүлчүлели-дир. Шаанда Гитлер болза арын-нүүрүн болгаш чаагай сеткилин чидирген, черлик араатаннар дег болурун армияже барып турган герман аныяктардан негеп турган. Ындыг үзел-бодалды америк империалистер база барымдаалап турар. АКШ-тың бир шериг журналы чоокта чаа мынчаар бижээн: «Ядролуг үениң профессионал солдады чогумна немец үлегерлер өзүгаар белекчир, аңаа кандыг-даа чаагай сеткил ол чүве турбас ужурлуг».

Долларның эрге-ажыынга бараан болуп келген америк хылыш кажандаа «чаагай сеткил» барымдаалавайн келген. Ол хылыш Латин Америкада-ның чурттарынга АКШ-тың монополистериниң тергиидээшкинин бадыткап, Оожум океан бассейнинге каратуразында аажылап, революсчу улустарга удур аар кем-бурууну үүлгеткен. Хылыш биле доллар каттыжып алгаш 1945 чылдың августа Хиросима болгаш Нагасаки деп япон хоорайларның тайбың чонунче атомнуг бомбаларны октаан. Ындыг бомбаларны ажыглаан чорук бачыттыг «аратанның бүжар таңмазын» АКШ-ка базып кааны ол-дур деп, «Нью-Йорк таймс» солуннуң шериг хайгаарактызы Болдуин ынчаарда-ла бижээн.

Хылыштың болгаш долларның кем-буруулуг эвилели Кубага хамаарыштыр АКШ-тың агрессчи хөделиишкиннериниң база көзүлген. Ол үүлгедиишкиннерни «Дер Шпигель» деп барыын герман журнал безин «делегейге тергиидээринге семээн, эзерден чорудуп турар политика-дыр» деп адаан. Ынчаар адаан ук үүлүде демделеп турары-биле алырга, 1962 чылдың күзүнүнде «барыын чүк делегейин, Техаска адап чаңчыкканы дег: эзерден башкарып турган», тодаргайлааргa, кымчы-биле болгаш аргамчы-биле аан. Мындыг тодарадылганын ылаптыында кандыг-даа чигзиниг чок боор. Каттышкан Штаттар хылыштын болгаш долларның дузазы-биле бүгү делегей кырынга кызыгаар чок тергиидээшкинни чедип алырын оралдажып турар деп, күрүне департаментизиниң болгаш президентиниң консультантызы чоразн Роберт Тэкер бижээн. «Ол болза делегейниң чаңгыс эви чөпшээрежилгеге эвес, харын албадалга, шуут албадалга, олар делегейниң хөй кезиг-даа болур болза, бүгү-ле таарыымас улустарны узуткаарының кыжаныынга үндезилеттинер делегей болур» деп, ол кижи бижээн.

Мынчангаш, хылыштың болгаш долларның сырый харылзаазының ачызы-биле АКШ-та ам үеде аажок улуг шериг машиназы тургустунган. Ындыг болза-даа бо шагда делегей төөгүзүнүң онзагай байдалы чүдел диже, Каттышкан Штаттарның башкарыкчы бөлүктери, мындыг янзы-биле боттарын озал-ондакка таварыштырбаан шаанда, ол машинаны ажыглап шыдавас болуп турарында. Ол дугайын ядролуг чепсекти кезиктеп хоругдаар дугайында Москва Керээзин чугаалажып турда хөй-хөй сенаторлар чугаалап тургулаан.

Делегей кырында күштериниң деңзигүүрүнүн империализмге ажыктыг эвес кылдыр өскерли бергенин көрүп кааш, АКШ-тың башкарыкчы бөлүктериниң чамдык кезээ өртек-үнелиг чүүлдерни эде үнелээриниң чилинчээн көрүп турар апарган. Бир эвес империалистер термоядролуг дайынны өскүдүпсе, ол дайынның уржуктары АКШ-ка кандыг болу бээрин үстүнде чугаалаан АКШ-та башкарыкчы бөлүктериниң чамдыызы билип турар. Моон ужурундан ол кижилер Совет Эвилелиниң чайгылын чок туржуп турары, улустар аразының тайбың кады ажылдажылгазының ажыктыг шилилгени кылып турар.

АКШ-тың башкарыкчы бөлүктериниң өске төлээлекчилери, хылыштың болгаш долларның хем-буруулуг эвилелиниң өмүнээзинден агрессчи угланыышкынны үргүлчүлээрин ыйыдып турарлар. «Калчааранна» деп адаар ол дендээн кижилер «Коммунистер-биле кады турарының орнунга өлгени-ле дээре» деп бижип турарлар. «Калчааларның» баштыңы Голдуотер деп кижи «Бис түте тиилеп шыдавас деп бис» деп турамык өзү-биле адаан номунда «Тайбың дээрге—төлептиг алыс сорулгадыр, ынчалза-даа тайбың биле тайбың догуннаашкынның аразынга шилилгени кылыр диже, дайылдажыр ужурлуг бис» деп бижээн. Биргээр чугаалаарга, Голдуотер хылыш биле доллар тергиидээн турар шак ындыг «тайбынны» күзексээн-дир. Ынчаныже империализмниң кызыгаар чок тергиидээшкининиң үеси кажан-даа дагын эглип келбес, ону кажан-даа дедир эгидип албас!

Бо үеде делегей байдалының кол онза демдээ, монополистиг капитал бүгү күчүлүг үүл эвес, аштырыышкына удаа-дараа таваржып турар апарган, чогум-на ол фактыда илереп турар. Бо үенин эң чугула айтырыгларын шиитпирлээринин, хылыш биле долларның агрессчи эвилелин тайбың күштерининиц дулгүүрү—ону билип алырында.

Профессор Г. ДЕБОРИН.

НОЯБРЬ 26—МАР-НЫҢ ТУРГУСТУНГАНЫНЫҢ ХҮНҮ

КОНСТИТУЦИЯ

1924 чылдың ноябрь 26-да Моол болза республика кылдыр чарлаттынган — Моол Арат Республика тургустунган. МАР-ның баштайгы конституциязы ынчаарда тывылган.

Моол Арат Республиканың конституциязының төөгүзү моол улустуң революстуг төөгүзү-биле — хөгжүлденин капиталистиг оруун таварбайн, феодализмден шуут социализмче хөгжүлдени боттандырганы-биле шуут холбаалыг.

Республиканың конституциязының төөгүзү үш үе чадалыг — бирээде, феодализмден революстуг-демократтыг тургузугже шилчилге; ийиде, революстуг-демократтыг тургузуудан социалистиг тургузуушкунче шилчилге; үште социалистиг тургузуушкунну доозарының үеви болгаш коммунизм тургузуушкунунче шилчилге болур.

Бирги үе чада 1924 чылда бадылаттынган баштайгы конституция-биле холбашкан. МАР-ның бирги конституциязы болза феодализмге болгаш империализмге удур демиселге моол улустуң тиилелгезининиң дужулгазынга, улустуң эрге-чагыргазының баштайгы чылдарында чоруттунган революстуг чаартылгаларга үндезилеттинген болгаш улустуң революстуг чаалап алыышкыннарын быжыглаарынче угланган.

Республиканың ийи дугааргы, 1940 чылдың конституциязы моол улуска төөгүлүг үеде бадылаттынган. Ол үеде МАРП-ның удуртулгазы-биле болгаш совет улустуң бүгү талалыг акы-дүнма дузаламчызы-биле Моолдуң арат чоннары капитализмни таварбайн, социализм тургузуушкунунче кирип, империализмге болгаш феодализмге удур угланган улустуң революциязының ниити демократтыг сорулгаларын колдуунда чедишкиниг күүсеткен турган.

Революцияның чаалап алыышкыннарын быжыглаарының болгаш төөгүлүг хөгжүлденин дужулгазын амыдыралга боттандырар дээш демиселди чорудуп турган үеде — 1940—1956 чылдарда чурттуң экономиктиг, политиктиг болгаш хөй-ниити амыдыралынга улуг чаартылгалар чоруттунган.

Ол үенин дургузунда чуртка үнделин чаартылгалар болза, арат ажыл-агыйларны кооперастаарын доосканы болган. Оон түннелинде көдээ ажыл-агыйга бүдүрүлгениң социалистиг харылзаалары тиилээн болгаш улус ажыл-агыйының адырларынга чаңгыс аай социалистиг система чуртка тургустунган.

Ол-ла чылдарның дургузунда көдээ ажыл-агый, күрүне болгаш кооператив үлетпүрү, транспорт болгаш харылзаа улуу-биле хөгжээн.

1962 чылда үлетпүр продукциязының өзүлдези 14,2 хуу болган. Бо чылын үгле үлетпүр продукциязының өзүлдези безин 1940 чылда үлетпүр продукциязындан 1,3 катап хөй болур.

Ындыг чедишкиннериниң түннелинде Моол Арат Республика хожудангай көдээ ажыл-агыйлыг чурт турганындан аграр-индустриялыг чурт кылдыр хуулган.

Чуртта улус чырыдыышкыны, кадык камгалалы, эртем, чечен чогаал, уран үүл чедишкиниг хөгжүп, арат чоннарның амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деннели үзүктел чокка бедип турар.

1940 чылдың соонда үеде ниитилелдиң ангы талазы-биле тургузуунда база улуг өскерлиишкиннер болдунган.

Чурттуң ниитилел амыдыралынга болдунган улуг өскерлиишкиннериниң түннелинде социалистиг демократияны улам ынай хөгжүдери, хамаатыларның эргелерин болгаш хүлээлгелерин улам калбартыры негеттинин келген.

Ынчангаш республиканың Улустуң Улуг Хуралының сессиязы 1960 чылдың июнь 6-да МАР-ның чаа конституциязын бадылаан. Ол, үшкү конституцияны бадылааны социализм тургузуушкуну дээш демиселге чаа үе чада болган.

Хөгжүлденин капиталистиг оруун таварбайн, социализмче хөгжээн моол улустуң тиилелгезининиң түннелдерин чаа конституция эрге чурум болгаш эртем талазы-биле түннеп, байыткан.

Чурттуң хөгжүлдезинин онзагай байдалын конституцияның ийиги чүүлүнде мынча деп бижээн: «Моол Арат Республика болза улус демократизының формазы-биле туруп турар болгаш хөгжүп турар социалистиг күрүне болур».

МАР-ның чаа конституциязы ажылчын ангының болгаш кооперасташкан арат чоннарының эвилелин, хамаатыларның демократтыг хосталгаларын хөгжүдериниң үндезиннерин быжыглап, оларны моон ынай амыдыралга боттандырарының оруун айыткан.

Күрүненин күүсекчи органнарының болгаш суд, прокуратура организацияларының практиктиг ажыл-чорудулгазының демократтыг принциптерин чаа конституция тодаратпышаан, ниитилелдиң кежигүннериниң чаа негелдеррге дүүшкен хүлээлгелерин база тодараткан.

МАР-ның конституциязы болза моол улустуң социализм тургузуушкуну дээш демиселиниң тугу, хосталганын болгаш аас-кежиктиг амыдыралдың тугу кылдыр чурттуң арат чоннары санап турар.

Конституцияның принциптери Моолдуң арат чоннарының социалистиг тургузуушкунга чогаадыкчы күштерин улам ынай хөгжүдеринге чыыткылыг орукту ажыткан.

Моол Арат Республиканың бүгү делегей ат-алдары улам өзүп, социалистиг чурттар-биле кады ажылдажылгазы улам калбарып, Каттышкан Нациялар Организациязының бүрүн эргелиг кежигүну болуп алгаш, делегейге тайбын дээш идепкейлиг демиселчи болуп турар.

Социалистиг Моолдуң ажылчы чоннары Совет Эвилелиниң болгаш өске-даа социалистиг чурттарның бот-боттарынга акы-дүнма дузаламчызы-биле чуртунга социализмниң бүрүн тиилелгезинче бүзүреллиг чоруп орар.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн республикага булуттагылап каап турар, хар шоолуг чагбас хүн болур. Хат кошкактан ой-тавынга чедир. Агаарның температуразы: республикага—8—13, а Кызылга—9—11 градус соок.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Кинотеатрларга

НОЯБРЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хоочун чурттаачы» 10, «Ол чорук шагдаа черинге болган» 12, 2, 4, 6, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Андрейка» 11.15, 1.15, «Бежелээн Ферганадан келген» 3.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Зки-турачылар» 2.30, «Балуев-биле таныжыңар» 4.30 6.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК: «Баштай көргеш-ле ынакшыл берген» 3.15, 7.15, «Колдунья» 5.15, 9.15 шактарда.

Кижизидикчиге болгаш тыва дыл башкызынга ажылдаар, дээди эртемниг эшти Тыва АССР-ниң Культура министерствозу чалап турар.

Ажылдаар чери — Ленинградта театр, музыка, кинематографияның күрүне институду.

Культура министерствозундан тайылбыр ап болур. Телефон № 34—16.

Кызыл хоорайның Дружба кудумчузунун 59 дугаар бажыныныц 3-кү квартиразында чурттап тұрар Валентина Ивановна Козлова ол-ла бажында чурттап турар Юрий Федорович Козловтан чарлыр дугайында херекти кедүрүп турар.

Ук херекти Кызыл хоорайның улус судунга көөр.

РЕДАКЦИЯНЫН АДРЕЗИ: Кызыл Шетинкин — Кравченко-кудумчузу, бажын № 3 телефоннары: Редакторнуң 24 — 63, редакторнуң оралакчыларының 35 — 24, 25 — 38, ядролуг халдаашкынның 37 — 13; харылсалгалыг секретарьның 23 — 35, көдээ ажыл-агый будүрүлгезинин болгаш партийжи амыдырал халдаашкынын 37—13, 23 — 54, үлегүүр будүрүлгезинин болгаш партийжи амыдырал халдаашкынын 22 — 84 чагаа, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал халдаашкыларының 21 — 27, иштики информация халдаашкынын бухгалтериясының 31 — 75, корректорларның 21 — 47, 20—60, солун келбейн барганда 32 — 75 телефонче долгаар.

ТС—01765. Культура министерствозунун типографиязы